

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

**A SZOMSZÉDOS ÁLLAMOK
ISMERTETÉSE**

Amennyiben jelen fejezet egyes statisztikai adatai nem egyeznek teljes pontossággal a Dunatáj I. kötetében található adatokkal, ennek magyarázata, hogy az adatokat szerzők eltérő időpontra vonatkoztatják.

1. AUSZTRIA

Ausztria az 1914/18. évi világháború után Deutschösterreich néven támadt fel a Monarchia romjaiból. Az új Németausztria nem oszlott tartományokra, hanem ezekből alakult. A wilsoni elveknek megfelelően a népek önrendelkezési jogát és az egyes tartományok akaratát szem előtt tartva, mind a hét tartománynak ki kellett nyilvánítania óhaját az államalkotás kérdésében. Tirol kifejezésre juttatta, hogy csak a „Pragmatica Sanctio” köti voltaképpen a többi osztrák tartományhoz, amennyiben ez a kötelék megszűnne, önálló állam óhajt lenni; Vorarlbergben pedig erős mozgalom folyt a Svájc-hoz való csatlakozás érdekében. Miután azonban a tartományok mégis hozzájárultak a németausztriai köztársaság megalkotásához, a nemzeti tanács feladata lett az ideiglenes alkotmány elkészítése.

Alsó- és Felsőausztria, Salzburg, Vorarlberg, Kärnten, Steiermark és Tirol — a két utóbbi nem teljes területével — tartományokon kívül még két újonnan alakult tartomány csatlakozott akkor Németausztriához: a szudétanémet vidéket jelentő Deutschböhmen és Sudetenland. E két tartományon kívül Németausztria kisebb területrészekkel is kiegészült, amelyeket részben Oberösterreich, részben Niederösterreich tartományokhoz csatoltak. A területgyarapodást az alábbi táblázat szemlélteti:

Deutschböhmen ¹⁾	tart.	14.496 km ²	2.230.290	lak.	ebből német	2.070.438	92.8%
Sudetenland	„	6.534 „	678.880	„	„	643.804	94.8%
Deutschsüdmähren							
(Niederösterreichhez)		1.840 „	173.033	„	„	159.263	92.0%
Böhmerwaldgau							
(Oberösterreichhez)		3.281 „	183.158	„	„	176.237	96.2%
Brünn és környéke		70 „	140.346	„	„	92.761	66.1%
Olmütz „	„	42 „	37.443	„	„	24.628	65.8%
Iglau „	„	372 „	48.420	„	„	38.402	79.9%

¹⁾ E helyütt a német elnevezéseket használjuk, mert ezek a nevek egyben később változó nagyságú területi megjelölések is.

A fenti területrészekkel az új köztársaság 118.311 km² területtel és 10 millió felüli lakossággal bírt volna, amelyből 9 millió felett volt a németek száma. A st. germaini béke azonban nemcsak megtiltotta az új köztársaságnak a Németausztria elnevezést és a Németország-hoz való csatlakozást, de területileg is lényeges lemondásokra kényszerítette az új államalakulatot. És pedig:

Olaszország	járára	8.842 km ²	287.000	lak.	ebből német	229.000	80.0%
Csehszlovákia	„	27.303 „	3.500.000	„	„	3.250.000	93.0%
Jugoszlávia	„	2.419 „	200.000	„	„	59.000	29.5%
		38.564 km ²	3.987.000	lak.	ebből német	3.538.000	88.7%

Csak két területrészt hozott, illetve tartott meg területeket Ausztriának, az egyik Burgenland, a másik Kärnten. Utóbbi népszavazás révén maradhatott Ausztriánál, amennyiben ezt 22.025 szavazó kívánta 15.279 szavazóval szemben. Burgenland 3.972 km² területtel és 292.745 lakossal növelte az új államot, miután egy része, Sopron és 8 község 258 km²-rel és 50.041 lakossal ugyancsak népszavazás útján visszatért Magyarországhoz. A tartományok területük és népességük szerint az alábbi képet mutatják:

	km ²	1910	1934
Wien	278	2,031.498 lak.	1,874.130 lak.
Niederösterreich	19.296	1,476.952 „	1,509.076 „
Oberösterreich	11.994	853.006 „	902.318 „
Salzburg	7.153	214.737 „	245.801 „
Steiermark	16.386	956.899 „	1,015.106 „
Kärnten	9.535	370.971 „	405.129 „
Tirol	12.647	304.713 „	349.098 „
Vorarlberg	2.602	145.408 „	155.402 „
Burgenland	3.977	291.800 „	299.447 „
	83.868	6,645.984 lak.	6,760.233 lak.

A 676.000 km² kiterjedésű és 51 millió lakosú birodalomból, vagy ha csak az osztrák területet nézzük: 300.000 km² nagyságú és 28½ millió lakossal bíró országból Európa egyik kisállama lett. Terület szerint a tizenkilencedik, népesség és népsűrűség szerint a tizenötödik helyen van az európai 36 állam között. A 2 milliós Bécs, a főváros, jól illett a nagy kerethez, az új határok között azonban egy nagyrészt magas hegyvidékből álló kis ország lakosságának egyharmadát alkotva, minden szempontból túlméretezett.

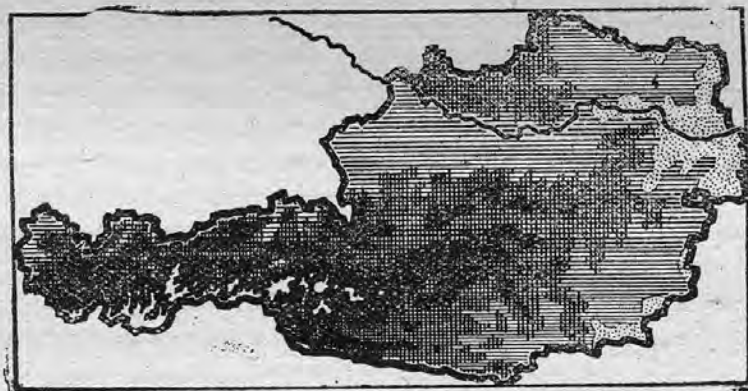
A második világháború eredményezte változások ezidőszereint pontosan még nem ismeretesek.

Ausztria, mely új formájában körülbelül a régi történelmi Ostmarkkal azonos nagyságú, domborzati szempontból leginkább Svájcra hasonlít. Ettől azonban elsősorban abban különbözik, hogy seholsem húzódik úgy határa a fővízválasztón, hogy a hegyszorosok déli kijárata saját területére essen. Elvesztette kijáratát az Adriára és a kelet-nyugati forgalom számára annyira fontos hosszanti völgyekre (Etsch—Eisack—Rienz—Dráva), amelyek három állam birtokába kerültek. Ausztria terület-alakja ökolbeszorított kézhez hasonlít, amely mutatóujjával nyugatra mutat. Domborzata alapján Ausztria egészében kimondottan hegyes ország, részben nehezen járható hegyvidékekkel. Szelídebb dombvidék, nagyobb síkterület csak a Bécsi Medence és a Magyarországtól elcsatolt Burgenland. Határhosszúsága területéhez viszonyítva aránytalanul nagy. Valamennyi szárazföldi határ és az egyes szomszédos államok felé a következőképpen oszlott meg:

Németország	784 km.
Svájc	162 „
Lichtenstein	36 „
Olaszország	430 „
Jugoszlávia	311 „
Magyarország	366 „
Csehszlovákia	548 „

Németország és Svájc felé eső változatlan határszakasz kivételével határait Olaszország, Jugoszlávia és Csehszlovákia területi követeléseinek megfelelően húzták meg a békeszerződésekben. Határainak kitolása csak Magyarország felé történt Burgenland átcsatolásával. Értékes gazdasági területek kerültek Csehszlovákiához Alsóausztia északi határvidékéből és a szudétavidékkel. — Olaszország határait észak felé mindenütt a vízválasztóra tolta előre, sőt azt saját javára több helyen (Reschenscheideck, Toblach, Tarvis, Predil) át is lépte Dél- és Kelettirol, valamint Istria bekebelezésével. Jugoszlávia, bár a karintiai népszavazáson vereséget szenvedett, hozzájutott Alsósteiermark német nyelvszigetekkel tarkított területéhez és Délkelet-Kärnten (Miesstal) egy részéhez.

Középeurópán belül Ausztia fekvésénél és történelménél fogva Magyarországgal együtt a híd szerepét hivatott betölteni az iparilag magasfejlettségű, sűrűn települt, városi kultúrájú északnyugat és a még jobbára inkább agrár műveltségű délkelet között. Szerepének jelentőségét emeli még a Duna, mint fontos folyami útvonal. A mondottak azonban csak az Alpok előterére vonatkoznak; a keskeny, átlagosan 70 km széles nyugati része (Vorarlberg, Északtirol) voltaképpen elválasztó határövezet.

AUSZTRIA DOMBORZATI TÉRKÉPE

Olaszország felé, amelyen jelentékeny észak-déli irányú forgalom bonyolódik le a Brenner-hágón keresztül. Az ország keleti felén is hiányzik a természetes központ; minden nagyobb település (Salzburg, Linz, Bécs, Graz, Klagenfurt) az ország szélén, a határ közelében fekszik. Magyarországtól ez is az ország felépítésében leli. Ausztriát kelet felé hirtelen szétterülő hegyrendszer (Keleti Alpok) hálózza be, amely sűrűbb településre csak a hegyek előterében és a keleti határövezetben — Bécsi és Gráci Medencék, Burgenland — alkalmas. Az ország területének a domborzati adottságából következik, hogy erős összefogó központi tája hiányzik; a hegyek viszont a kisebb résztájakat erősen és jól elhatárolják egymástól.

A Keleti Alpok három nagy vonulata nyugat-keleti irányban futó völgyekkel szeli át Ausztriát. A hegyek csak a nyugati részen érik el a háromezer méteres magasságot, a gleccserek és örök jég határát. Kelet felé a hegyláncolat tagozódása és szétterülése egyre jobban érvényesül. A középen futó Tauern-ek településre, megművelésre alkalmasabb láncolatát északról és délről a Mészköalpok kopárabb, a településre és közlekedésre csak kevés helyen alkalmas vonulatai szegélyezik. Ezek a domborzati tényezők Ausztriát három nagy tájra osztják; a Dunavidék, Belsőausztia és a Nyugati hegyvidék. Ezek a nagytájak is mindmennyi egymástól többé-kevésbé eltérő kisebb résztájakból tevődnek össze.

A Dunavidék az ország mezőgazdaságilag legműveltebb vidéke, ahol az erdő- és mezőgazdaság virágzó és a szőlő is megterem. A Keleti Alpok vonulata itt kapcsolódik a Cseh Tömbbel és a Kárpátokkal. A Dunától északra elterülő gránitplatót a Duna és mellékfolyói szervesen kapcsolják az Alpok előteréhez. Amíg a gránit és gneistalaj főleg az erdőgazdaságnak kedvez és ritkábban települt, addig a lösz alkotta dombvidék mezőgazdaságilag kiválóan megmunkálható s ennél fogva sűrűn lakott. Ide tartozik még az Alpok előtere (Alpenvorland), az Osztrák Felvidék is, amelynek talaja szintén termékeny és sűrű a lakossága. Ez utóbbi azonban már több elkülönülő kisebb-nagyobb medence- és völgytájból áll.

Belsőausztria északi, déli és középső részén a hegyek terciér-kori behatások következtében több településre és művelésre alkalmas medencét zárnak közre, ezek: a klagenfurti, judenburgi, mürztali és lavantali medencék. Keleti felével, a grázi torkolattal, a stájer dombvidékkel és Burgenland lankáival kapcsolódik a Kárpát-medence legnyugatibb részéhez. Ezt az egész területrészt északnyugaton a Wiener Wald határolja és a Bécsi Medence zárja be. Belsőausztria két szembetűnő, nagyobb egységre oszlik, amelyeket a Dráva völgye és a bécs—tarvisi fontos vasúti átjáró kapcsolnak úgy ahogy össze; Karintia (Kärnten) az egyik, a csaknem hermetikusan körülzárt tartomány, és Stiria (Steiermark) a másik, amely kelet felől teljesen nyitott. Az ország közigazgatási központjával mindkettőt a Semmering köti össze. Ennek az elzártágnak a következménye, hogy mindkét tartomány még ma is a maga külön életét éli. Gazdasági szempontból Stiria vasban, szénben és magnezitben gazdag s ezáltal kapcsolatai a bécsi és alsóausztriai vidékekkel élénkebbek, mint az elsősorban állattenyésztést és fatermelést űző Karintia, amelynek virágzó bányászatát a területi elcsatolások erősen csökkentették. Belsőausztria közlekedésföldrajzi helyzete is jelentős volt a Monarchiában (bécs—trieszti útvonal) és fontos ma is (bécs—tarvisi útvonal), bár jelentőségét a „belsőausztriai közlekedési háromszög“ (Bruck a. M. — Marburg—Villach) megcsonkítása erősen korlátozta.

A Nyugati Hegyvidék legnyugatibb része Vorarlberg, amelynek domborzata voltaképpen már a Svájci és Bajor Felvidék szerves része. Bár több mint fél évszázada vasútvonal kapcsolja össze az ország többi részével, a szerkezeti tényezőkön kívül települési és gazdasági szempontból a Rajna Medencéhez, illetve Svájchoz tartozik, amelyhez az első világháború után, 1919-ben csatlakozni is akart. Salzburg fejlődését észak felé a bajor határ, dél felé a Magas Tauern és Zillertali Alpok vízválasztóinak csak nehezen járható vonulatai akadályozták. Csonka-Tirol helyzetét emberföldrajzi szempontból a Brenner-hágó szabja meg, amely nemcsak Ausztria, hanem az Alpoktól elválasztott európai szárazföld egyik legfontosabb észak-déli irányú közlekedési útvonala. E táj nyugat-keleti forgalmát pedig az Inn völgye szabja meg. Az Ötztal—Zillertal—Magas Tauern hegyvonulat az Alpok középső láncolata, ez magas csúcsaival a havasi állattenyésztés és a turisztika hazája.

Bécs, csaknem kétmillió lakosával, az ország fővárosa, az Alpok lábainál fekvő valamennyi város között a legnagyobb. A st. germaini Ausztria alkotmánya értelmében a többi nyolc tartomány mellett külön tartomány. Mint az Osztrák-Magyar Monarchia közigazgatási, szellemi és kereskedelmi központja jelentőségét annak köszönhette, hogy számos, fontos középeurópai közlekedési útvonal és a kultúráramlat (germán—magyar—északi és déli szláv) metsző-, illetve gyűjtőpontjában fekszik. Bécs

kereskedelme gondoskodott arról, hogy önmagát, az alpesi tartományokat, de távolabbról az egész Monarchiát ellátó magyar gabona, cseh cukor és burgonya, az ostrai és lengyel szén, a galíciai petróleum, a tengertúli gyapot, a cseh és morva textil rendeltetési helyére, fogyasztójához, illetve feldolgozójához eljusson. A város nagy kultúrája az évszázadokon át elfoglalt közvetítő szerepéből ered. Az új határok a régi gazdaságilag komplementer területen hét államot alkottak, ugyanannyi vámtarifával. Mind a hétnek gazdasági politikája az autarkia való törekvés, a hazai ipar kiépítése, a védvámrendszer és a bevitel tilalmazása. Közvetítői szerepét Közép-Európa számára St. Germainben elvesztette s elsősorban túlméretezett voltánál fogva az új Ausztriában sem tudott jól beilleszkedni. Érdekei mindig ellentétesek lévén a tartományok érdekeivel, az új állam harmóniáját gyakran megzavarta. Bécs az egykori császárváros, Közép-Európa lüktető szíve, az új keretekben lassú sorvadásnak indult.

Ausztria az elmondottak alapján tehát mozaikállam, amely számtalan kisebb-nagyobb tájból tevődik össze. A természeti adottságok a történelem és a sorsközösség az, ami ma erős összetartó kapocsként fűzi egy-

AUSZTRIA KÖZIGAZGATÁSI BEOSZTÁSA

máshoz részeit. A domborzati viszonyok és a vízrajz — egyetlen komolyan hajózható folyama a 350 km-es Duna-szakasz — számtalan és sokféle tagozódást hozott létre, amely az ország települési képében szintén kifejezésre jut. Az Alpok elválasztó ereje nagy, amelyet az ember az alagutak és hágók mesterséges kiépítésével igyekezett leküzdeni; ennek ellenére csaknem valamennyi tartományában vannak olyan vidékek, amelyek egy szomszéd állam területéről természetes útvonalak révén sokkal könnyebben megközelíthetők (Vorarlberg Svájcból, Salzburg egyes részei Bajorországból stb.), mint Ausztria sok részéből. A nagyobb központok vonzásterületei sem találnak egymással jó kapcsolatot. Ezekkel a területi elszigeteltségekkel magyarázható egyúttal Ausztria lakosságának etnográfiailag tarka képe is.

Ausztria lakossága 1934-ben 6,760.233 lélek volt; 1 km²-re 81 lakos esett. A népesség igen különbözően oszlott meg az ország egész területén. A lakosság tömörülése szempontjából két fontosabb gócpontot ismerünk. Az egyik a Dunavölgye és környéke a fővárossal, amely a lakosság kétharmadát tartja el; a másik Belsőausztria iparvidéke, ahol a lakosság további, csaknem egyharmada él. A többi területen a népsűrűség jelentékenyen az országos átlag alatt marad, teljesen lakatlannak azonban csak a településre alkalmatlan magas hegyvidékek mondhatók. Az osztrák köztársaság egyébként a kisvárosok tipikus hazája. Százezer lakost meghaladó városa csak három van: Bécs, Graz és Linz. Közülök

Bécs messze a legnagyobb, közel 2 millió lakosával, amely fejlődését még a Monarchiának köszönheti. Graz és Linz, mint közlekedési és tartományi központok jelentősek. Ausztria legnépesebb városai 1934-ben:

Bécs	1,874.130	St. Pölten	36.247
Graz	152.841	Klagenfurt	29.671
Linz	108.970	Villach	23.831
Innsbruck	61.005	Baden	22.208
Salzburg	40.232	Steyr	20.458
Wienerneustadt	36.798		

Az ország összlakosságából 27.7% élt 1 milliónál nagyobb lélekszámú helységben, 4.8%-a 50.000—250.000 lélekszámú, és 7%-a 10.000—50.000 lakosú városban.

Ausztria népességének nemzetiségi megoszlásáról meglehetősen egységes képet kapunk. A más nemzetiségűek egyike sem érte el százalékos arányával az egy százalékot. A horvátok és magyarok Burgenlandban, a csehek és szlovákok Bécs és környékén, a szlovének Kärnten területén élnek.

Az első világháború után jelentősen emelkedett a statisztikai táblázaton az egyéb és ismeretlen nemzetiségűek száma. Ez a jelenség annak tulajdonítható, hogy Bécs volt egész Közép- és Kelet-Európa menedéke a kevésbé tehetősek számára; méltán viselte a „politikai menekültek és emigránsok városa” elnevezést.

A Dunavidék és az alpesi németiség fejlődésére lényeges befolyással volt a szudéta-németiség állandó beszivárgása. Ez a nemzetiségi küzdelmekben megedződött, az otthonát mostoha viszonyai miatt elhagyni kényszerülő nép, az első világháború óta nemcsak Bécsbe vándorolt be nagyobb számmal, hanem majdnem minden ausztriai községben otthonra talált. A szövetséges köztársaság nemzetiségi képe a következő alakulást mutatja:

	1910		1923		1934	
Német	6,001.797	95.4%	6,272.892	96.0%	6,584.547	97.4%
Cseh	119.447	2.0%	93.553	1.4%	48.251	0.7%
Szlovák			5.170	0.1%	3.615	0.1%
Szlovén	74.210	1.1%	43.383	0.7%	31.703	0.5%
Horvát	44.243	0.7%	44.771	0.7%	42.354	0.6%
Cigány					7.027	0.1%
Magyar	26.570	0.4%	25.071	0.4%	18.076	0.3%
Egyéb	23.113	0.4%	47.943	0.7%	16.290	0.2%
Ismeretlen			1.698	0.0%	8.370	0.1%
Összesen	6,289.380	100%	6,534.481	100%	6,760.233	100%

Felekezeti szempontból az ország képe ugyancsak egységesnek mondható. A más vallásúak kicsiny száma főleg a városi lakosság köréből kerül ki. A római katolikus vallás Ausztriában hagyomány; az örökös tartományokban először a curius regio eius religio elve alapján, majd fokozatosan államvallássá válik, amelyet az udvar tűzzel-vassal védett az idegen áramlatokkal szemben. A római katolikusok számának 1934-ben mutatkozó kisebbsémmé válásának egyik oka az alkotmányos berendezkedés új alapokra történt fektetésében rejlik. A lakosság felekezeti megoszlása a következő:

	1910		1934	
Római katolikus	6,225.843	93.8%	6,116.250	90.5%
Ágostai evangélikus	206.505	3.1%	295.452	4.3%
Izraelita	194.584	2.9%	191.481	2.9%
Ókatolikus	3.938	0.0%	36.776	0.6%
Egyéb	9.335	0.2%	7.105	0.1%
Felekezetnélküli	5.779	0.0%	106.080	1.6%
	6,645.984	100.0%	6,760.233	100.0%

Az erősen városiasodó osztrák terület Közép-Európa leggyöngébben szaporodó része. A 0.8 ezrelékes arányával 1934-ben már Franciaország után nemcsak az összes európai államok között, hanem az egész világon is a legutolsó helyet foglalta el. Bécs és a nagyobb városok vezetnek rossz példával, ahol a természetes szaporodás helyébe egyenesen a természetes fogyás lépett. A tartományok közül legjobb Burgenlandban 7 ezrelékkal és legrosszabb Alsóausztriában 1.6 ezrelékkal a helyzet. Egyetlen vigasztaló momentum — ha ebben a problémában ilyenről beszélhetünk — az, hogy a születések elmaradásával a halálozások száma is csökkent. A gyenge népszaporodás következménye, hogy Ausztria nem tud ellentálni azoknak a főleg északról és délről jelentkező népi nyomásoknak, melyek az erősebben szaporodó nemzetek részéről leginkább ezekből az irányokból fenyegetik. Ausztria népmozgalma így alakult:

1921	151.138	23.2	110.451	17.0	40.687	6.2
1922	150.958	23.1	113.467	17.4	37.491	5.7
1923	146.885	22.5	99.924	15.3	46.961	7.2
1924	142.141	21.7	98.055	15.0	44.086	6.7
1925	135.841	20.6	94.988	14.4	40.853	6.2
1926	127.254	19.3	99.034	15.0	28.220	4.3
1927	118.741	17.9	99.330	15.0	19.411	2.9
1928	116.783	17.6	96.097	14.5	20.686	3.1
1929	112.121	16.8	97.408	14.6	14.713	2.2
1930	112.601	16.8	90.512	13.5	22.089	3.3
1931	106.661	15.9	93.846	14.0	12.815	1.9
1932	102.179	15.2	93.614	13.9	8.565	1.3
1933	96.403	14.3	88.918	13.2	7.485	1.1
1934	91.318	13.5	85.772	12.7	5.546	0.8

Az Osztrák-Magyar Monarchia keretei között a mai Ausztria első-sorban erdőgazdaságából és iparából, valamint kisebb mértékben bányaszatából élt. A mezőgazdasági terményekben mutatkozó hiányokat a feleslegeket bőven termő többi területeiről szerezte be. Az önálló Ausztria mezőgazdaságát kénytelen volt erősen fejleszteni, mivel ellátóterületei most már határain kívül estek. 1930-ban az ország egész területe 7,628.467 ha, amely művelési ágak szerint így oszlott meg:

Szántóföld	1,789.151 ha	23.5%
Kaszáló	982.735	12.9
Kert	68.320	0.9
Szőlő	27.592	0.4
Legelő	340.378	4.4
Hegy	822.118	10.7
Erdő	2,951.985	38.8
Egyéb	646.188	8.4
Összesen:	7.628.467 ha	100.0%

A szántó- és az erdőterület az ország egész kiterjedésének körülbelül kétharmada; ezzel szemben a lakosságnak csak 27.3%-át tartja el. A lakosság szükségletének minél kielégítőbb biztosítása érdekében részben a mezőgazdaságilag hasznosított területeket növelte, részben a hektárankénti termésátlagot emelte, részben pedig a belterjesebb gazdálkodást igyekezett megvalósítani.

A mezőgazdasági termelés szempontjából Alsó- és Felsőausztria, Steiermark, valamint Burgenland a köztársaság legértékesebb területei.

	szántó	kaszáló	kert	szőlő
Alsó-Ausztria	44%	20%	30%	65%
Felső-Ausztria	22	25	28	—
Steiermark	14	18	20	11
Burgenland	7	3	4	20
Többi tartomány	13	34	18	4
	100%	100%	100%	100%

A fontosabb gabonamagvak közül csak a buza és a kukorica, kisebb mértékben az árpa az, amelyből jelentős mennyiségű behozatalra szorul. Az 1932—33. gazdasági évben a hazai termésből a buza 45%-ban, a kukorica 22%-ban, az árpa 74%-ban, a rozs 95%-ban, a zab 91%-ban és a burgonya 99%-ban fedezte a belföld szükségletét. Rendkívül erős mértékben növekedett a takarmány- és ipari növények termesztése is. Burgonyából Ausztria jelenlegi területe 1913-ban 16 millió q-t, cukorrépából 6 millió q-t, répafélékből 15 millió q-t és lóheréből 8 millió q-t termelt. 1934-ben ezekben a terményekben a következő hozam mutatkozott: burgonya 28 millió q, cukorrépa 14 millió q, takarmányrépa 23 millió q, lóhere 13 millió q. Ausztria hatalmas erőfeszítést tett a mezőgazdasági behozatal csökkentése és a lakosság jobb ellátása érdekében; jelentős tényező ebben a küzdelemben az állattenyésztés is. A havasi legelők, a svájci mintájú tejgazdaságok számára kedveznek, az ország keleti felében inkább a vágómarha-tenyésztés virágzik. A belterjes gazdálkodás jellemzője az állatállomány emelkedése, amely az 1934. évi adatok tanúsága szerint a ló- és juhállomány kivételével szintén jelentős mértékben emelkedett.

	1923	1934
Szarvasmarha	2,162.385 db	2,348.627 db
Sertés	1,473.219	2,822.966
Háziszárnyas	5,898.163	8,872.063
Méhcsalád	252.675	407.610

Az osztrák gazdasági politika egyik főtörekvése, hogy a buza kivételével a kenyérgabonákban, vágóállatokban, takarmányban, vajban, sajtban és zsirban jelentkező szükségletét saját termeléséből fedezze. Ehhez a törekvésehez jelentős segítséget nyújt a Magyarországtól átszatolt Burgenland, amely elsősorban Bécs és Graz ellátását hivatott előmozdítani.

BURGENLAND ÉS NYUGATMAGYARORSZÁG

Nagy értéket képviselnek Ausztria gazdasági életében az erdők. Majdnem 3 millió hektár kiterjedésben, az ország összterületének mintegy 40%-át borítják. Állagukat tekintve háromnegyed részben tűlevelű erdők. Kisebbik fele állami tulajdonban lévő nagyüzem, a többi a községek és parasztság tulajdonát képező, aránylag gyengén kezelt erdőség. Az első világháború és az azt követő időszak túlzott fakitermelése az erdők állagában nagy károkat okozott, de egyúttal az újraterelítést is tetemesen megakadályozta. Az újra telepítendő erdőterület 1914-ben kerekén 300 km², amely 1923-ban már mintegy 2000 km²-re emelkedett. A kitermelt famennyiség első feldolgozását számos fűrésztelep végzi. A nyers és megmunkált fa Ausztria legjobb valutája a fában szegény Olaszország és Magyarországgal folytatott kereskedelmi forgalmában.

Az őstermelés harmadik ága a bányászat. Bár Ausztriában a bányatermékek sok faja előfordul, számottevő mennyiségben csak vasat, barnaszén, magnezitet és só termelnek. Kőszénből, kőolajból rézből stb. jelentős behozatalra szorul. Az energiagazdálkodás számára nélkülözhetetlen kőszén és kőolajat nem pótolja a mintegy 3.7 millió HP-t termelő vízierők kihasználása sem. A fehérszén teszi azonban lehetővé az ország nyugati részén futó vasutak elektrifikálását. Az ausztriai bányák méhéből 1933. és 1934. években a következő termékek kerültek napvilágra:

	1933	1934
Barnaszén	3,014.500 tonna	2,850.900 tonna
Kőszén	238.900	250.800
Vas- és mangánérc	267.000	466.800
Ón és cink	82.700	95.300
Réz	32.700	33.200
Grafit	14.800	18.200
Vascsilám	1.500	1.600
Só	82.000	99.000
Olajpala	200	400
Nyersolaj	900	4.200
Földgáz (1000 m ³)	67	15.162

Az osztrák ipar, bár nélkülözi az elegendő mennyiségű nyers- és üzemanyagot, igen fejlett. 1934-ben a lakosság 31.1%-a élt iparból. Ez részben a Monarchiától kapott örökség, mely eleinte bizony terhesnek bizonyult. Nyersanyag és üzemanyag forrásaitól megfosztva, összezsugorodott piaci lehetőségekkel sokáig a leépítéssel és az átszervezéssel küzdött. Az ipar átállítására legjellemzőbb képet a szénszükséglet alakulásából kapjuk. 1913-ban az osztrák ipar szénfogyasztása 15.5 millió tonna volt, ebből a belföldi szénbányászat 2.7 millió tonnát fedezett; az 1930-as években a szükséglet már csak 6.5 millió tonna, amelynek felét, 3.2 millió tonnát a hazai szénbányák tudták produkálni. A piaci lehetőségek összezsugorodására fentebb már kitértünk.

Az iparágak közül legfontosabb a vasipar, melynek főhelye a Steier Erchegység. A Mura, Mürz, Steyr, Enns, Inn, Ybbs, Traisen völgyekben és a Bécsi Medencében modern nagyipari üzemek dolgoznak, amelyek mindenfajta vasárut, gépeket és közlekedési eszközöket állítanak elő.

	1930	1931	1932	1933	1934
	mennyiség tonnában				
Vasércbányászat	1,174.286	511.062	300.738	385.600	464.000
Nyersvastermelés	287.001	145.037	94.466	87.949	133.567
Vas- és acélgyártás	467.701	322.357	204.653	225.796	309.207
Vasáruk gyártása	360.453	250.549	162.688	181.074	238.590

Második helyen kell textiliparáról említést tenni, amely régi tradíciókon alapszik. Linzben már 1672-ben posztógyár dolgozott, Grázban 1721-ben megnyílt az első pamutgyár. Ennek az iparágaknak főbb helyei Vorarlbergben, a Bécsi Medencében és a fővárosban vannak. Itt működnek a legjelentősebb kamgarn-szövődé, gyapjufeldolgozó, fehérnemű- és konfekció-üzemek. A textilipar fejlettségére vet fényt a fonalszövés mennyisége, amely fontban (1 font 45.36 dkg) így alakult:

1930	43,898.160
1931	39,068.942
1932	39,625.235
1933	40,522.786
1934	50,334.954

Ausztria kivitelében a textilárúk igen jelentős szerepet töltek be; 1934-ben 21.8%-át tették ki az összkivitel értékének. Az egyéb iparágak közül ki kell még emelni jelentőségük sorrendjében a bőr-, az üveg-, a kémiai-, a kerámiai- és az élelmiszeriparok csoportját. A nagy kiterjedésű erdőségek bőséges fahozamából virágzó fa- és papíripar keletkezett. Az évenként exportra kerülő papírmennyiség 900.000 q és 1 millió q között mozog. Ennek a kivitt mennyiségnek Magyarország egyedül 25—30 százalékát, Jugoszlávia pedig 10—13%-át vásárolta fel.

Az ország közlekedését mindenekelőtt a domborzati tényezők határozzák meg. Az Alpok hegyrendszere leginkább csak nyugat-keleti irányú közlekedést tesz lehetővé, az észak-déli irány forgalma csak a hágók és az alagutak segítségével bonyolódhatik le. Észak-déli irányban legismertebb a Brenner és a Bécs—Tarvis útvonal, amelyen hatalmas árutömegek özönlenek Olaszország felé. Legsűrűbb a vasúthálózat az Alpok előterében, ahol a természeti adottságok nem támasztanak közlekedést gátló akadályokat. Erre a területre esik a mai Ausztria személy- és áruforgalma szempontjából legfontosabb Bécs—Passau és Bécs—Salzburg vasútvonal, valamint a két legfontosabb vasúti csomópont, Bécs és Linz. Bécs elsőrangú közlekedésföldrajzi helyzete révén nemcsak Ausztria, hanem Délkelet-Európa legfontosabb vasúti csomópontja is. Az osztrák vasutak építési hossza 6.701 km, ehhez jön még 437 km kisvasút és 25 km drótkötél vasút. A vasutak 1931-ben 92 millió, 1932-ben 72.5 millió és 1933-ban 61.7 millió személyt szállítottak. A szállított áruk mennyisége 1932-ben 18.5 millió és 1933-ban 17.8 millió tonna. Az áruforgalom legfontosabb cikkei a szén, az összes szállítások 22%; az épület- és tűzifa, 12%-kal és a gabona 7%-kal.

A személyforgalom számára jelentős tavakat nem tekintve, Ausztria egyetlen komoly, hajózható útvonala a 350 km hosszúságú Duna-szakasz, amelyen szintén jelentős áru- és személyforgalom bonyolódik le. A Duna forgalma igazi jelentőségét azonban akkor fogja elérni, ha a tervezett nagy csatornázások (Duna—Rajna stb.) révén a nyugateurópai folyamhálózatba bekapcsolódhatik. Bécsben 1934-ben különböző rendeltetéssel 182 ezer tonna árut raktak hajókra és 636 ezer tonna elsősorban gabonából, nyersolajból és szénből álló hajórakományt raktak partra.

Külkereskedelmének jellemzője az állandó behozatali többlet, ami egyúttal az ország nehéz gazdasági helyzetének fokmérője is. Az 1929-ben még 1 milliárdos behozatali többletet sikerült 1935-ig 300 millióra lenyomni, de megnyugtató megoldást még ez sem jelent. Ebből nyeri magyarázatát Ausztria tartós pénzügyi gondja. Költségvetését csak állandó külföldi kölcsönökkel sikerült egyensúlyban tartania. Súlyosbította a

helyzetet, hogy természetes fogyasztó piacai, a szomszédos Csehszlovákia, Lengyelország, Jugoszlávia, Románia és Magyarország nem vették szívesen az osztrák iparcikkeket. Legtöbb nehézséggel e téren a hasonlóan ipari jellegű Csehszlovákia felé kellett megküzdenie. Amíg behozatala ebből az öt államból csaknem változatlan, addig kivitele az évek során állandóan csökken:

	Behozatal százalékban	Kivitel
1922	44.92	51.36
1923	47.26	47.32
1924	48.72	46.70
1925	47.51	42.65
1926	51.54	41.08
1927	46.57	39.75
1928	43.85	39.60
1929	44.32	38.62
1930	46.05	35.62
1931	43.47	34.02
1932	46.00	34.81
1933	44.27	36.54
1934	44.75	35.04

Áruforgalma csak Olaszországgal és néhány távolabb fekvő állammal alakult kedvezően. Magyarország Ausztria külkereskedelmi forgalmában úgy a bevitel — Németország és Csehszlovákia után —, mint a kivitel — Németország és Olaszország után — szempontjából a harmadik helyet foglalta el.

Külön említést érdemel az idegenforgalom. A természet pazar kézzel teleszórta Ausztriát szebbnél-szebb természeti tájakkal és vidékekkel. Nemcsak a havasok gleccserei, a sí- és turista-paradicsomok, hanem a Salzkammergut és Karintia gyönyörű tavai, a romantikus Dunavölgy, Bécs utólérhetetlen környéke az Alpések legeldugottabb völgyei és remek vadászterületei, mind-mind jelentős tényezők Ausztria életében. A természeti szépségeken kívül idegenforgalmi tényezők és ásványvízforrások, a fürdők és gyógyintézetek is. A legnevezetesebb gyógyforrások a gasteini völgyben, az Alpok előterében (Bad Hall), Salzkammergutban (Ischl, Hallstatt, Aussee), Belsőausztriában (Wörschach, Einöd, Gleichenberg, Villach és Vellach), Innsbruck környékén, Vorarlbergben és a bécsi termálvonulatban (Baden és Vöslau) fekszenek. Ma már világhírűek a magaslati üdülők, a téli sport- és kegyhelyek (Mariazell), valamint az ünnepi játékaikról nevezetes Salzburg. A bel- és külföld turistái és a gyógyulást keresők nagyszámban látogatták meg Ausztria különböző helyeit. A vendéglátóipar állandóan növekvő lehetőségekkel — az ágyak száma 1932 — 33-ban 307.500 és 1934—35-ben 367.700 — igyekszik befogadni az odaseregülő idegeneket.

	1932/33	1933/34	1934/35
Idegenek száma	2,803.542	2,772.338	3,255.207
Ebből külföldi	796.266	618.077	823.571

A modern autótutak és szállodák fokozatos kiépítésével minden lehetőség adva van arra nézve, hogy az osztrák idegenforgalom a svájcinak méltó versenytársa lehessen.

A st. germaini Ausztria pénzügyi szempontból, mint említettük, mindig nehézségekkel küzdött és költségvetését csak a külföld kölcsöneivel sikerült kiegyensúlyozni. Költségvetése az évi zárszámadásokat figyelembe véve csak 1929-ben zárult felesleggel; az évenkénti hiány 15 millió és

300 millió schilling között mozgott. Az államadósságok törlesztése, amelyeknek összege 1934-ben 3.5 milliárd schilling volt, a költségvetés egyik legnagyobb, állandó tétele. Az egyes tárcák közül a szociális igazgatás élvezte a legmagasabb előirányzatot.

Az 1934. évi alkotmány értelmében Ausztria szövetséges állam 8 tartományból és a tartományi joggal bíró Bécs városából áll. A szövetség és a tartományok megosztva gyakorolják a törvényhozó és végrehajtó hatalmat. A törvényalkotást az egész országra nézve a szövetségi gyűlés, a tartományokban a tartománygyűlések, Bécsben pedig a polgárság végzi. A szövetségi gyűlés elé kerülő törvényjavaslatokat az 50 tagú államtanács, a 40 tagú szövetségi kultúratanács, a 81 tagú szövetségi gazdasági tanács és a 18 tagú tartományi tanács tárgyalja és hagyja jóvá. A szövetségi gyűlés a fenti tanácsok 59 tagjából áll. A szövetség legfőbb végrehajtó szerve az elnök, a szövetségi kormány, a miniszterek és a számszék elnöke. Az egyes tartományok igazgatását a tartományi kormányzat, Bécs város igazgatását pedig a város polgármestere végzi. A szövetségi közigazgatás ügyeit az egyes tartományokban a tartományfőnökök, Bécsben a polgármester intézi. A tartományokban a helyi közigazgatás a kerületek és községek révén folyik.

2. CSEHSZLOVÁKIA

Csehszlovákia, Középeurópának eme arányaiban leghosszabb országa, területileg a következő részekből tevődött össze 1918-ban: az állam törzsét Ausztriának Cseh- és Morvaországa, valamint Magyarország Északnyugati Felvidéke alkotta. Hozzákapcsolódott Osztrák-Szilézia nagyobbik része, két kisebb rész Alsó-Ausztriából és Német-Sziléziából, a magyar Kis-Alföld északi fele és az Északkeleti Felvidék nagyobbik része a Nagyalföld északi szegélyével. Területe így 140.493 km² lett. Az 1910. évi adatok szerint:

1. Magyarországtól kapott	61.623 km ² -t és 3.602.837 lakost
2. Ausztriától „	78.585 „ és 9.961.582 „
3. Németországtól „	285 „ és 48.005 „

1938-ban Németország elvette tőle a németlakta keretét, Lengyelország megkapta Cieszyn környékét, Magyarország pedig a déli, magyarlakta szegélyterületet. 1939-ben felbomlott a dualisztikus Cseh-Szlovák állam. A Cseh és Morva tartományokat Németország protektorátusa alá vonta, míg Szlovákia, német támogatással, rövid életű önálló állam lett.

Csehszlovákia felbomlása 1938—1939.

Területrész	terület km ²	lakosság 1930
1. Cseh-Morva protektorátus	49.632	6.804.876
2. Szudétavidék (Németország)	28.643	3.637.726
3. Pozsonyligetfalú—Dévény (Németorsz.)	37	15.566
4. Cieszyn körny. (Lengyelország)	865	231.784
5. Tátravidék (Lengyelország ¹)	221	9.914
6. Magyarországhoz	12.103	1.034.463
7. Kárpátukrajna (Magyarország)	12.061	592.901
8. Önálló Szlovákia ¹)	37.285	2.426.712

¹) 1939 végén Szlovákia a Tátravidéket visszacsatolta, vele együtt az 1920-ban Magyarországtól Lengyelországhoz csatolt részeket is, így területe 38.166 km², lakossága (1939. évi népszámlálás) 2.691.000 lett.

A csehszlovák állam a Fichtel-hegységtől 1938-ig a Máramarosi Havasokig terjedt, határai a 47°44' és 51°03' szélességi és a 12°5' és 24°38' hosszúsági körök. Felszíne aránylag magasan fekszik (56% 300—750 m-es tengerszintfeletti magasságban); Cseh- és Morvaországban azonban eléggé enyhén dombos, úgyhogy itt mezőgazdasági művelésre alkalmas. Szlovákia és Kárpátukrajna délről észak felé haladva fokozatosan mennek át az alföldből a magashegyvidékbe.

Az ország egyes tartományai egyszersmind külön tájegységek is. Cseh- és Morvaország a Szudéták, az Érchegeység és a Cseh erdő közt fekszenek, az első az Elba, a második a Morva vízterületén. A két vízrend-

szer közti vízvásztó, a Cseh-Morva dombvidék, egyszersmind a két tartomány határa is. Csehország négy tájra osztható fel. Az Érchegység rendkívül gazdag ércekben és szénben, a lábainál fakadó források felett épültek fel a világ leghíresebb gyógyfürdői. A Szudéták északi része, az Óriás-hegység a textilipar és a háziipar hazája. Az Elba (Labe) síkja enyhén dombos, földművelésre alkalmas terület; míg a Moldvái (Vltava) már hegyesebb, állandóan emelkedik fel egészen a Cseh-erdő magasságáig.

Morvaország szintén erősebben dombos. Sziléziától, mely külön tájegységnek tekinthető a maga erősen fejlett bányászatával, a Morva és az Odera vízvásztója: a Szudéta hegység déli fele választja el. A Morava és Dyje szélesebb völgytalpa jó mezőgazdasági terület, míg a dombokon a szántók sűrűn váltakoznak az erdőkkel.

A Kisalföld északi része: a Csallóköz, a Mátyusfölde és a Garamsík az állam legjelentősebb mezőgazdasági ellátóterülete. Ettől északra és északkeletre terül el a Szlovák Felvidék: hegyei a Tátrából kiindulva legyezőszerűen alacsonyodnak. A Tátrák vidékén sok a klimatikus gyógyhely, míg a Szlovák Érchegység bányakincsekben igen gazdag. A Sátor és Avas hegységek közé nyúlik be a Nagyalföld északi szegélye, mely körülbelül felerészben Szlovákiához és felerészben Kárpátaljához tartozik. Felette a vulkanikus Vihorlát-Gutin hegység és a Máramarosi havasok jelentős erdőgazdasági terület. Ezt a hegyvidéket a Szlovák Felvidékkel a dombos, könnyen járható Keleti Beszkidek köti össze.

Vízrajzilag Csehszlovákia három tenger vízgyűjtőterületéhez tartozik: az Elba vízvidéke az Északi-tengeréhez, az Oderái és a Visztulái (Poprád) a Keleti-tengeréhez, míg a Dunái a Fekete-tengeréhez. Az Elba (Labe) jelentősebb mellékfolyói az Eger (Ohře) és a Moldva (Vltava), a Moldvái a Sázava és a Berounka. Az Oderának (Odra) csak a forrásvidéke tartozik ide, a legismertebb két mellékága itt az Opava és az Olša. A Duna első mellékfolyója a Dyje-vel bővült Morva, utána sorban a Vág (Váh) és Nyitra (Nitra), majd a Garam (Hron) és az Ipoly (Ipel'). A Tiszába a Sajó (Slana), Hernád (Hornád) és a Bodrog (Bodrok) ömlenek. A Poprád a Szepességen áthaladva elhagyja az országot, majd a Dunajecen át a Visztulába ömlik.

Hajózás szempontjából csak a Duna és az Elba jelentősek, a többi folyó csak egész kis hajók forgalmára vagy tutajozásra használható. A nagyobb folyók adatai a következők:

1 = teljes hossz, 2 = ésl. szakasz hossza, 3 = vízgyűjtő terület km², 4 = vízhozam, m³/sec., 5 = 1 km² folyóhosszra eső vízgyűjtőterület km².

	1	2	3	4	5
Duna	2.850	172	58.490	1.450—2.830	340.0
Elba	1.154	396	51.399	54—180	130.0
Tisza	977	282	32.471	100—2.000	115.0
Odera	903	132	5.843	35—77	44.3
Vltava	435	435	28.082	90—230	64.5
Vág	433	433	10.902	110—280	25.2
Morva	388	388	26.643	60—210	68.7
Bodrog	320	251	11.875	60—260	47.3
Dyje	307	307	12.337	—	41.8
Garam	284	284	5.474	—	19.3
Hernád	260	175	4.335	—	24.8
Ohře	250	250	5.623	20—65	22.5
Berounka	246	246	8.856	—	36.0

Nagyobb tava Csehszlovákiának nincsen; azonban meg kell említenünk a Ceské-Budejovice környéki tóvidéket, Csehország legdélibb sar-

kában. A Táttra vidékén több kisebb tengerszemet találunk: ezeknek azonban csupán idegenforgalmi jelentőségük van.

Az állam területének klímája mérsékelt. Évi középhőmérséklete $9-12^{\circ}$, legmelegebbek a Nagy- és Kisalföld ideeső részei. Januárban a Táttra és a Szudéták területe aránylag hideg, $-6-9^{\circ}$ -os középhőmérséklettel, míg a kisalföldi részeken alig süllyed 0° alá. Júliusban hasonló a helyzet, bár a Cseh Erdő és a Cseh-Morva dombvidék hőmérséklete aránytalanul hűvös. Legszélsőségesebb a hőmérsékletingadozás Kárpátukrajna keleti részein, itt már a kontinentalitás erősen érezteti hatását. A csapadékmennyiség általában a domborzathoz igazodik; aránytalanul nagy Nyugat-Morvaországban. Legszárazabb a Cseh-medence közepe Prága környékén. Tavasszal és télen aránylag kevés a csapadék a Kárpátokban, míg a nyári mennyiség nagyjából igazodik a téli átlaghoz. Az uralkodó szélirány általában nyugat-északnyugati, ezért a felhőzet általában nyugaton a legerősebb, de megnyilvánul a Kárpátok gát-hatása Kelet-Kárpátukrajnában is.

Növényzet szempontjából változatos a terület, mint azt majd a mezőgazdasági résznél is látni fogjuk. Erdőkben eléggé gazdag, a fafajták

CSEHSZLOVÁKIA DOMBORZATI TÉRKÉPE

is változatosak. A hegykereten mindenhol a fenyvesek dominálnak, ezt bükkösök övezik; a tölgyesek az alacsonyabb részekre szorulnak.

Talaja igen változatos: a mezőgazdaságilag művelhető területeken sűrűn váltogatják egymást a lösz, homokos és agyagos talajok. A legmélyebben fekvő ártéri hordaléktalaj után közepes csernozjem és barna erdei talaj következik, majd legnagyobb kiterjedésű — főleg a dombvidékeken — a fakó erdei talaj. A hegykeret talaja hegyi köves talaj.

A lakosság a cseh és morva iparvidékeken tömörül, a népsűrűség legnagyobb Csehország északi sarkában és Sziléziában; legritkább a Cseh Erdőben, Közép-Szlovákiában és Kárpátukrajna hegyvidékén.

Népsűrűség 1 km^2 -re (1930):

1. Csehország	137
2. Morvaország	133
3. Szlovákia	68
4. Kárpátukrajna	57
Csehszlovákia	105

A városok jellege változatos. Leginkább ipari és kereskedelmi jellegűek, de főleg Csehországban sok a földműves-város is. Univerzális jellegűek Prága, Brno és Pozsony. Prága, a főváros, a Vltava mellett települt a folyó mindkét partján, pár kilométerrel a Berounka betorkolása alatt. Helyzete nem centrális, azonban Cseh- és Morvaországnak még így is természetes központja. Az állam legnagyobb ipari városai Plzeň és

Moravská Ostrava, mindkettő a szén és vas együttlehetőségének köszönheti kifejlődését. További jelentősebb ipari városok Csehországban Kladno és Liberec, Morvaországban Opava, Olomouc és Tešín, Szlovákiában Zólyom és Besztercebánya. A kereskedővárosok közül Rumburk, Jihlava, Znojmo, Kassa, Ungvár és Munkács jelentősebbek; a földműves városok közül Pardubice, Prostejov, Érsekújvár és Beregszász nagyobbak.

1930. 1 = Jelentősebb agglomerációk lakossága.

2 = A közigazgatási városok lakossága.

	1	2
Praha	—	848.323
Brno	—	264.925
Moravska-Ostrava	174.979	125.304
Bratislava	142.465	123.844
Plzeň	121.901	114.704
Liberec	72.407	38.568
Košice	—	70.117
Olomouc	—	66.440
Usti n. L.	62.726	43.793
Č. Budejovice	56.345	43.778
Teplice-Šanov	50.635	30.799

Nemzetiségileg nagyon vegyes az állam lakossága: Cseh- és Morvaországban a cseh lakosságtörzset mindenhol németek fogják körül.*) Szilézia délkeleti részén jelentős a lengyel kisebbség. Szlovákiában és Kárpátalján a déli határszélen magyarok laknak, beljebb pedig sok helyen németek. Az ukránok Kárpátalján kívül Szlovákia északkeleti részében laknak. Kevés román lakik a máramarosi sóvidék környékén.

1930. népszámlálás.

	csehszlovák	ukrán	német	magyar	lengyel	román
	e z	e	r	l a	k o	s
Csehország	4.732	17	2.326	8	4	0.7
Morvaország	2.617	6	824	3	89	0.3
Szlovákia	2.373	95	155	592	7	0.5
Kárpátukrajna	35	451	14	116	0.6	13.0
Csehszlovákia	9.757	569	3.318	720	100.6	14.5

Felekezetiileg nagyon kevert a kép: általában a csehek és a nyugati szlovákok róm. katolikusok, az ukránok görög katolikusok, a magyarok róm. katolikusok és reformátusok, a németek katolikusok és evangélikusok, a keleti szlovákok pedig evangélikusok.

	r. kat.	g. kat.	prot. ¹⁾	g. kel.	csehszl.	izr.	felekezet nélk.
	e	z	e r	l	a k	o	s
Csehország	5.316	8	325	15	618	76	728
Morvaország	3.062	4	174	10	161	41	105
Szlovákia	2.384	214	556	9	12	137	17
Kárpátukrajna	69	359	74	112	2	103	5
Csehszlovákia	10.832	585	1.130	146	793	357	855

¹⁾ A statisztika ezen belül nem részletez.

A természetes szaporodás keletről nyugatra mind kisebb és kisebb: általában mindenhol összefügg a lakosság kultúrfokával.

*) A németiségnek most folyó kitelepítése miatt ez a helyzet lényegében meg fog változni. Cikkünkben ugyancsak mindenütt szerepelnek Kárpátukrajna adatai, noha ez a terület részlegesen Szovjet-Oroszországhoz csatlakozott.

(1929—33. évi átlag)

	születés	halálozás	term. szaporodás
	e z r e l é k	e z r e l é k	
Csehszlovákia	17.7	13.8	3.5
Morvaország	20.5	13.2	6.9
Szlovákia	28.3	15.9	11.8
Kárpátukrajna	39.1	18.7	19.8
Csehszlovákia	21.8	14.4	7.0

A kivándorlás az új államban igen erős volt, de a harmincas évek közepére ezt több, mint hatodára csökkentették. Legerősebb volt a kivándorlás Franciaország felé. A belső vándorlás nem nagyon erős, elsősorban a cseh iparvidékek felé irányul.

A lakosság foglalkozása az adottságoknak megfelelő, nyugatról keletre halad az ipari jellegből a mezőgazdasági felé. A szabadfoglalkozásnak eloszlása arányos, sokkal egyenletesebb, mint Közép-Európa bármely másik államában.

Mezőgazdaságilag a terület eléggé változatos, mint azt az alábbi tábla is mutatja.

	szántó	rét	legelő	erdő	terméketlen
	s z á z a l	á z a l	z a l	é z a l	k
Csehszlovákia	47.3	10.7	3.9	30.1	3.8
Morvaország	51.7	7.0	4.8	29.4	3.5
Szlovákia	36.0	7.8	11.9	33.7	6.1
Kárpátukrajna	18.5	11.5	13.7	46.6	3.8
Csehszlovákia	41.6	9.1	7.6	32.7	4.6

Ilyen vázlatos statisztikából azonban következtetéseket levonni nem szabad, mivel a terület egységek aránylag nagyok. Így például annak ellenére, hogy a szántók százalékaránya Szlovákiában eléggé alacsony, mégis itt van (a Kisalföldön) az állam fő mezőgazdasági ellátóterülete, úgyszintén Kárpátukrajna szántóterülete is százalékarányát sokszorosan meghaladó jelentőségű.

A gabonaneműek közül Cseh- és Morvaországban a rozs és zab, Szlovákiában a buza és árpa, míg Kárpátukrajnában a buza és zab termelése jelentősebb. A buza főbb termőterületei a síkságon kívül Közép-Csehszlovákia és Dél-Morvaország. A többi gabonaneműre jellemző termőterületet nehéz megállapítani: általában a szántóföldek arányában mindenhol termesztik azokat. A termésátlagok Morvaországban kiemelkedően magasak, míg Kárpátukrajnában nagyon alacsonyak.

Burgonyát általában mindenhol termesztenek, aránylag jelentősebb mennyiségben a Cseh-Morva dombvidéken és környékén, valamint Szlovákia északnyugati negyedében. Jelentős még a cukorrépa-termelés Cseh- és Morvaország mélyebb részein, valamint a Kisalföldön, a tengeri Dél-Morvaországban, Szlovákiában és Kárpátukrajnában, a dohány a Nagyalföld kárpátukrajnai részén, valamint a komló Cseh- és Morvaországban. Gyümölcsök közül a szilva (Cseh- és Morvaország) és az alma (Kárpátukrajna) termelése a legjelentősebb.

	búza	rozs	árpa	zab	burgonya	cukorrépa
	e z r e l é k	e z r e l é k	m é t e r	m é t e r	m á z s a	s a
Csehszlovákia	6.418	8.481	3.190	4.978	22.042	16.333
Morvaország	3.886	4.572	3.055	3.216	20.703	13.116
Szlovákia	6.095	2.977	4.333	1.812	16.646	5.389
Kárpátukrajna	501	353	37	265	2.498	114
Csehszlovákia	16.900	16.384	10.614	10.271	61.888	34.952

Csehszlovákia állatállománya 1935-ben a következő volt:

	lő e	marha z e r	sertés d a	juh r a	kecske b
Csehszlovákia	248	2.176	1.401	30	483
Morvaország	154	929	909	10	364
Szlovákia	258	999	652	383	93
Kárpátukrajna	42	200	70	87	17
Csehszlovákia	701	4.305	3.032	510	957

Állattenyésztő vidéke az országnak a Kárpátok legelőiben gazdag vidéke, valamint a Cseh Erdő, kis részben pedig a Cseh-Morva dombvidék. A Kárpátokban a juhászat dominál, mellette kismérvű a szarvasmarhatenyésztés, míg Csehszlovákiában ez utóbbi a jelentős. Az ország többi részein az állatokat csak mint háziállatokat tartják, tenyésztés egyáltalában nincs. A szokatlanul nagy kecskeállomány főleg az iparvidékekre terjed ki. Aránylag jelentős az ország méhészete. Itt meg kell még emlékeznünk a dél-csehszlovákiai halastavak jelentős pontytenyésztéséről.

Bányakincsekben igen gazdag Csehszlovákia. Négy nagy szénvidéke az Érchegységben (barnaszén), Praha-Plzeň közt, Sziléziában és Brno mellett (feketeszen). Nagyobb vasérctelepek vannak Beroun környékén Prágától nyugatra, valamint a Gömör-Szepesi érchegységben. Világjelentőségű az uránércbányászat (rádium) Jáchymovban, Karlovy Vary (Karlsbad) világfürdőtől északra. Sóbányája Aknaszlatinán van, kisebb kőolajforrásai Egbell mellett, Nyugat-Szlovákiában.

Termelési adatok 1934-ben:

Feketeszen	10,688.000 t	Ólom	6.900 t
Barnaszén	15,172.000 t	Antimonérc	14.500 t
Vasérc	926.000 t	Uránérc	156.000 kg
Mangán	59.400 t	Só	147.300 t
Arany	544 kg	Nafta	26.000 t
Ezüst	62.300 kg		

Az iparvidékek általában a szénre támaszkodnak. Legjelentősebb a plzeň-kladnoi nehézipar, ami elsősorban a szén és vas együtt találhatóságának köszönheti létezését. Az üveg és a kémiai ipar az Érchegység és Óriáshegység alján helyezkedik el, utóbbi helyen azonban ennél sokkal jelentősebb a textilipar és a háziipar. Szlovákiában az ipar sokkal kisebb jelentőségű, jelentősebb a garmvölgyi nehézipar, a felső Vág és Ipoly völgyében a textilipar és általában a mezőgazdasági ipar. Kárpátukrajna egyetlen nagyobb iparága a faipar.

A kereskedelem fejlett, a nagykereskedelem mellett igen élénk kiskereskedelmi gócek is vannak. A külkereskedelem főképpen az iparra, bányászatra és fakitermelésre támaszkodik, az átmenőkereskedelem nem nagy. Lássunk pár példát a külkereskedelmi forgalomból (1934):

	Behozatal millió csehszlovák korona	Kivitel
Gyümölcs és főzelék	411	285
Állati termék	384	189
Fa	60	391
Műszövet	679	602
Gyapjúáru	686	568
Bőr és bőráru	84	349
Üvegáru	25	597
Vas és vasáru	202	875
Összforgalom	6.392	7.288

Legjelentősebb volt a külkereskedelmi forgalma Németországgal, Ausztriával, Nagy-Britanniával, az USA-val és Franciaországgal.

Közlekedése decentralizált, mivel az új állam alkotórészei eredetileg mind más irányban voltak centralizálva. A csehszlovák államban a harmincas évek elején kezdték a transverzális utak építését, de nem kényszerültek el 1938-ig azokkal.

	Országút	Vasút	Víziút
	k i l o m é t e r		
Csehország	36.831	7.795	1.193
Morvaország	15.906	3.387	229
Szlovákia	14.570	{ 4.326	1.101
Kárpátukrajna	2.357		377
Csehszlovákia	69.664	15.524	2.900

Légiforgalma igen fejlett, belső forgalmát nyugati mintára elsőnek fejlesztette ki a középeurópai államok között.

3. JUGOSZLÁVIA

Jugoszlávia neve az európai térképen 1929-ben jelent meg. Addig ugyanezt az államot a Szerbek, Horvátok és Szlovének Királyságának hívták, röviden S. H. S. államnak. Az állam ebben a formájában 1920-ban született meg a következő történelmi területrészekből:

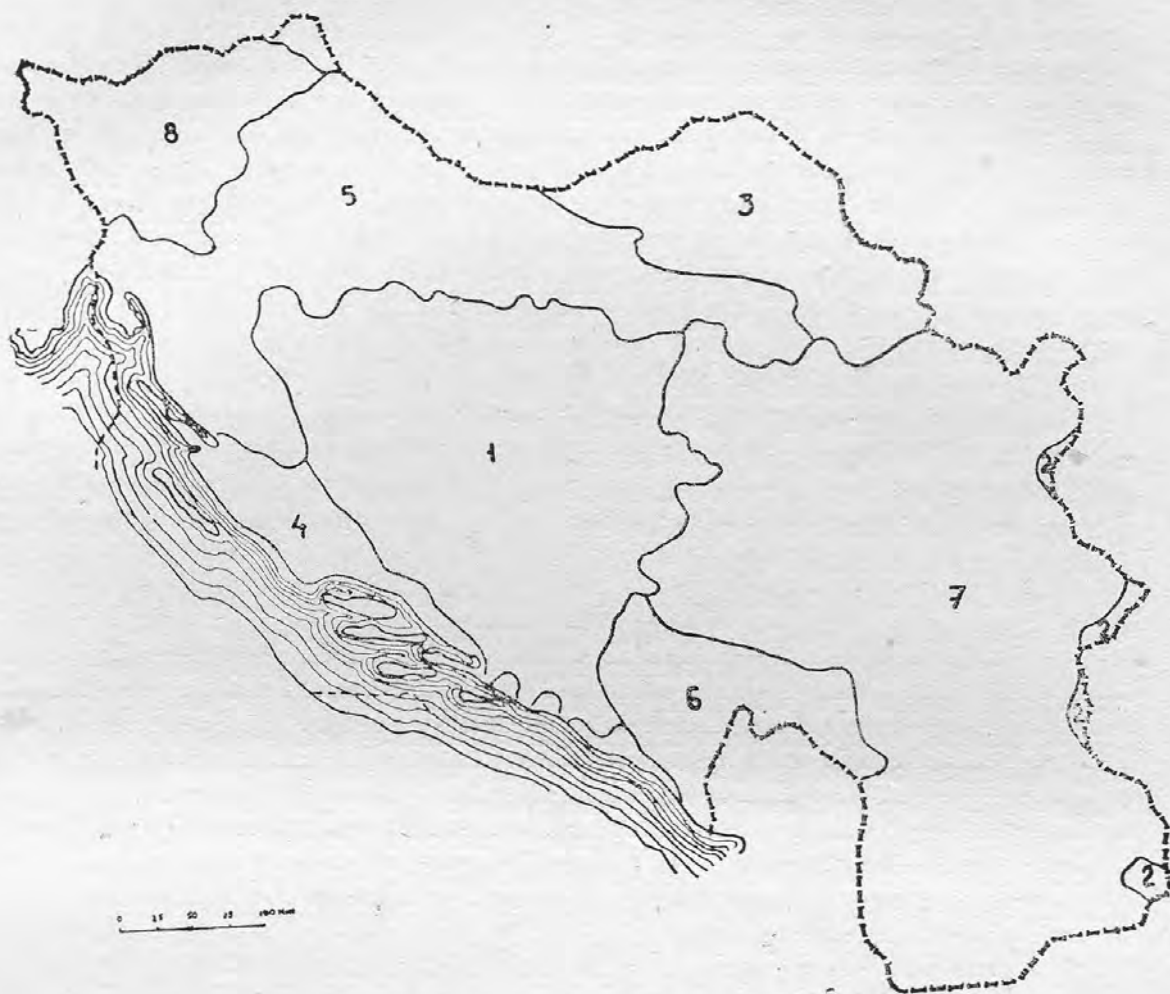
	Terület km ²	Népesség
1. Szerb királyság	91.707	4,438.814
2. Magyarországtól Jugoszláviához csatolt terület:		
a) Bácska, Bánát, Baranya	19.702	1,352.844
b) Horvát-Szlavonország	43.309	2,731.738
3. Ausztriától elcsatolt terület:		
a) Dalmácia	12.881	645.666
b) Krajna (Szlovén-föld)	16.197	1,063.767
c) Bosznia-Hercegovina	51.199	1,898.044
4. Montenegró	9.668	238.423
5. Bulgáriától elcsatolt részek	3.845	137.694
Összesen:	248.508	12,506.990

E sokféle részből egybeszótt terület a Balkán-félszigetnek nyugati részét foglalja el, azt a részt, amely földrajzi viszonyaiban igen erősen széttagolt, nehezen járható hegyvidék. Csak a Magyarországtól elcsatolt északi részekben találunk szelidebb dombvidékeket és nagyobb sík területet: a Magyar-Alföldnek egy darabját. Az egyesített országterület alakja elég tömör, határainak hossza sem kirívó az országterület kiterjedéséhez képest.

1. Tengeri határ:	700 km
2. Szárazföldi határok:	
a) Ausztriával	324 „
b) Olaszországgal	290 „
c) Albániával	466 „
d) Görögországgal	263 „
e) Bulgáriával	536 „
f) Romániával	557 „
g) Magyarországgal	623 „
Szárazföldi határok összesen:	3.059 „
Határok mindössze:	3.759 „

Az északi részek kivételével Jugoszlávia határai általában jó természetes választóvonalon futottak. A tenger azonban nem volt olyan jó határ, mint amilyeneknek általában a tengereket tartjuk, mert a szűk Adriai-öbölben a dalmáciai jó kikötőknek egész sorát adó öblök, szigetek, félszigetek a Balkán-félsziget belseje felől nehezen közelíthetők meg.

A jugoszláv-albán határ kietlen, magas hegyvidéken s majdnem mindvégig hegygerinceken húzódik, tehát jó természetes határ, bár nem

JUGOSZLÁVIA TÖRTÉNELMI RÉSZEI.

1. Bosznia-Hercegovina. — 2. Bulgáriától elcsatolt részek. — 3. Magyarországtól elcsatolt részek. — 4. Dalmácia. — 5. Horvát-Szlavonország. — 6. Montenegró. — 7. Szerbia. — 8. Szlovénia.

néprajzi határ is egyúttal, mert az albán lakosság Jugoszlávia délnyugati járásaiban elég magas arányszámot mutat (1931-ben 10 járásban az albánok arányszáma 50%-on felül). Kevésbé jó természetes határ a jugoszláv-görög határ és a jugoszláv-bolgár határ déli része. Jugoszlávia délkeleti nyulványa az Égei-tenger vízvidékéhez tartozik és a Vardar folyó medencéje jól elkülönül az északra lejtő folyók vízvidékétől. Ez a terület tehát dél felé, a görög tájak felé és Szaloniki felé néz. Történelmi neve *Macedonia*, lakossága nemzetiségileg igen bizonytalan hovatartozású. A macedónokat a szerbek is, a bolgárok is magukhoz tartozóknak vallják, a terület egy részére pedig Görögország tart jogot. A történelmi határok is oly sokszor változtak ezen a területen, hogy azok sem adnak kellő alapot a tájékozódáshoz. Jó választóvonalon fut a jugoszláv-bolgár határ, egyrészt a Balkán-hegységen, másrészt a Morava és Sztruma folyók közötti, illetve a Vardar és Sztruma közötti magas, 2000 m körül járó vízválasztón. A jugoszláv-román határ egyik szakasza az Alduna folyót követi éppen ott, ahol ez a folyó a Déli-Kárpátokat hosszú sorokban átvágja, a másik szakasza azonban a Magyar-Alföld síkságán húzódik és semmiféle térszíni akadályvonalra nem támaszkodik. Földrajzilag ugyanilyen akadálymentes a trianoni magyar-jugoszláv határ, különösen

annak a Duna és Tisza folyók közötti része. A határ további mentén a Dráva elég tiszta választóvonalat jelent a magyar és horvát nyelvterületek között. Határszerepét tetemesen megnehezíti, hogy a folyó igen szélsőes vízjárású és hirtelen árvizei állandóan változtatgatják medrét. Vízbősége elegendő arra, hogy az egész közös határhossz mentén hajózható legyen. A hajózhatóvátételt azonban akadályozta a partoknak külön államok felségjoga alá való tartozása, ami a szabályozást, kotrást, partvédelem munkáját nehezíti. A volt Ausztriával és az Olaszországgal alkotott közös határok eléggé indokoltan futnak egyrészt a Karavankák, másrészt a Juli-Alpok gerincein. Ezek, mint néprajzi határok is éles és tiszta választóvonalak.

Az eléggé tömör alak és a nagyrészt jó természetes határok mellett földrajzi szempontból Jugoszláviának bizonyos gyengeségét jelenti a terület belső egységének hiánya. A résztájak nem egymás felé huznak, hanem széttartóak s nincsen olyan központi táj, amely a maga gazdasági erejével és közigazgatási helyzetével egészségesen és szorosan összefoghatná a többi tájat.

A domborzat s a vízhálózat a történelmi tartományokkal közel meg-egyező nagyobb tájakra tagolják az ország területét.

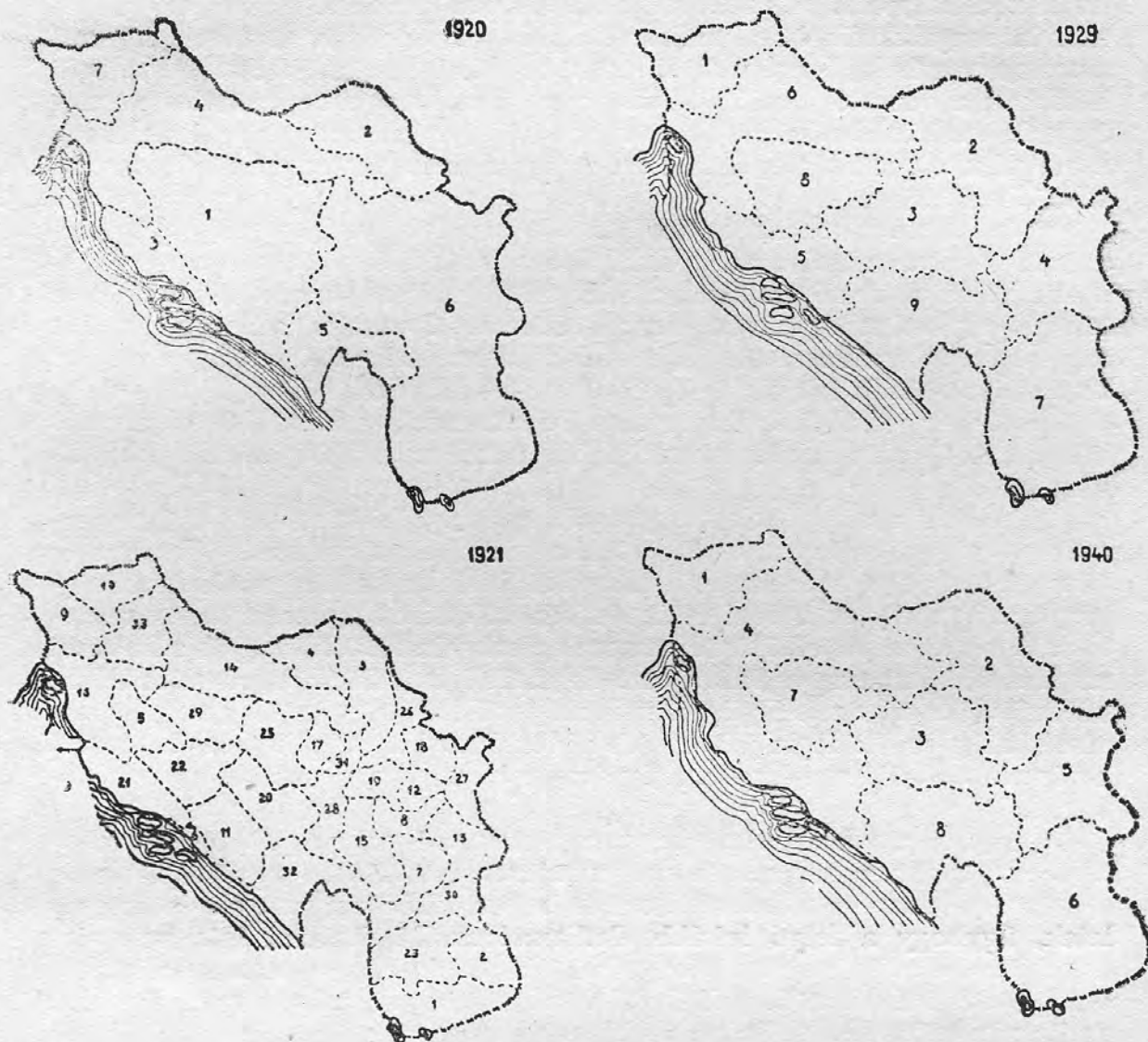
Az ország törzsét hatalmas hegyvidékek alkotják. Három nagy szerkezeti test vonul itt északnyugatról délkeleti irányba: az Adria partján az Alpok déli mészkőzónájának folytatását jelentő Dinári lánchegység; középen a geológiai ókor maradványa, a Rodope-masszívum; keleten a Déli-Kárpátok nagy kanyarulatához kapcsolódó Nyugat-Balkán hegyvidék. E hegységek szorosan egymásnak támaszkodnak, a vizek róluk különböző égtájak felé sietnek és különböző irányokba terelik a peremtájak életét. Az ország közepe gyér lakosságú, kietlen és gazdaságilag igen kevés értékű vidék.

A szerb területek közepe a Morava folyó medencéje. E tájnak jó határai vannak s a Morava folyó, valamint annak mellékfolyói mentén kialakult úthálózat jól össze is tartja. A lakosság a folyó mentén sűrűn telepedett, a hegyvidékeken ritkábban; a medence tehát település szempontjából is jól különálló egység. Ez a terület Jugoszlávia magja, a régi Szerb királyság területe.

Éghajlati és növényzeti szempontból a Morava-medence a nagy Kárpát-medencének egyik melléköble. A déli mediterrán hatásokat elzárják tőle a magas hegyvidékek. Hőmérsékleti és csapadékviszonyaiban egyaránt rokonságot mutat a Magyar-Alföld déli részével, csak az esőzésnek őszi másodmaximuma mutat mediterrán hatásra. Aránylag jól művelt mezőgazdasági terület, ahol a kukorica és búza főtermény mellett, sok más termelvényt találunk; háziállatok közül sok sertést, kevesebb szarvasmarhát, kevés juhót és még kevesebb lovat. Mindenütt diszlik a szőlő is, mely a megművelt területeknek számottevő részét foglalja el (2—3%).

A medencének természetes központja Niš városa, a politikai és gazdasági súlypont azonban a folyó torkolatvidéke felé, a kiszélesedő völgybe húzódik és itt, a Morava torkolatától nem messze, Belgrád város fejlődött fővárossá a Száva fontos átkelőhelyén. A központnak ez a vándorlása megbontotta a táj települési és politikai egyensúlyát.

Jugoszlávia területének a Magyar-Alföld felé való kibővítésére egyik legfontosabb okot a néprajzi tényező mellett Belgrád város helyzete szolgáltatta. A szerbek mindenképpen igyekeztek fővárosuknak

JUGOSZLÁVIA KÖZIGAZGATÁSI BOESZTÁSAI

1920

1. Bosznia-Hercegovina. — 2. Bácska-Bánát. — 3. Dalmácia. — 4. Horvát-Szlavonország. — 5. Montenegro. — 6. Szerbia. — 7. Szlovénia.

1921

1. Bitoljska. — 2. Breganička. — 3. Beogradska. — 4. Bačka. — 5. Bihačka. — 6. Dubrovska. — 7. Kosovka. — 8. Kruševačka. — 9. Ljubljanska. — 10. Mariborska. — 11. Mostarska. — 12. Moravska. — 13. Niška. — 14. Osecka. — 15. Paška. — 16. Primorsko Krajska. — 17. Podrinska. — 18. Požarevačka. — 19. Sumadiska. — 20. Sarajevska. — 21. Splitska. — 22. Travnička. — 23. Skopska. — 24. Sremska. — 25. Turlanska. — 26. Podunavska. — 27. Timočka. — 28. Užička. — 29. Vrbanska. — 30. Vranjska. — 31. Valjevska. — 32. Zetska. — 33. Zagrebačka.

1929

1. Dráva bánság. — 2. Duna bánság. — 3. Drina bánság. — 4. Morava bánság. — 5. Primorje bánság. — 6. Száva bánság. — 7. Vardar bánság. — 8. Vrbas bánság. — 9. Zeta bánság.

1940

1. Dráva bánság. — 2. Duna bánság. — 3. Drina bánság. — 4. Horvát bánság. — 5. Morava bánság. — 6. Vardar bánság. — 7. Vrbas bánság. — 8. Zeta bánság.

határszéli helyzetét megszüntetni. Különösen fontossá vált ez Jugoszlávia megalakulásakor, amikor Belgrád az Ószerbia területét háromszorosan meghaladó egész területnek politikai központja lett. Az északi határnak a várostól való távoltage azonban nem szüntette meg Belgrád perifériális helyzetét, sem azt a helyzetet nem enyhítette, hogy a megalkotott országterület jelentős része nem tartozott e város vonzókörébe.

A Morava-medence mellett Jugoszlávia másik nagyobb természetes része a Száva völgye. A Száva vízterülete három részre tagozódik. A folyó felső szakasza a laibachi (Ljubljana) medencét alakította ki, melyet haránthegységek (Uszkok, Macselj, Ivancsica) választanak el a folyó középső szakaszától. A felső medence néprajzilag is egységes terület, szlovének lakják; településében, közlekedési hálózatában, gazdasági életében jól elkülönülő egység. Fejlett mezőgazdálkodást és jelentős bányászatot, ipart találunk itt. Kitűnő természetes központja *Ljubljana* városa.

A Száva völgyének középső része a zágrábi medence. Széles termékeny völgy, amelyet köröskörül hegyvidékek zárnak be. Természetes központja a folyó mentén épült *Zágráb*. Régi kultúrközpont és gazdasági csomópont, mely az utóbbi évtizedekben különösen gyors fejlődést mutatott. E medence jól elkülönül nemcsak a szlovén földtől, vagyis a laibachi medencétől, hanem a Száva alsó folyásától is. Sűrű, apró települések hálózák be ezt az eléggé jól művelt területet, amelynek azonban fele részét még erdők foglalják el. A vidék klímája mediterrán és óceáni hatás alatt áll; főterménye a kukorica és búza, ipara országos viszonylatban fejlett.

A Száva folyó alsó szakasza nem ad olyan jól összetartozó területet, mint a két másik medenceterület. A Száva ugyanis itt már elég széles, partjait mindenütt széles övben kísérik mocsarak és árterületek, úgyhogy a folyó inkább elválasztóvonallá, határrá lett, semmint a két part életét összetartó tengellyé. Ez az oka, hogy ezen a szakaszon a folyó évszázadokon át politikai határt is alkotott, míg középső és felső szakaszán sohasem. A Száva jobbpartján a jelentős mellékfolyóknak egész sorát találjuk, melyek a Dinári-hegyvidékről igyekeznek a vízbő tengelyfolyó felé. A magas hegyvidék, a hegylábak és a folyó síksága itt egymásba kapcsolódva alkotnak természetes tájegységet, melynek északi határa maga a folyó. E területnek külön történelmi neve van: *Bosznia*.

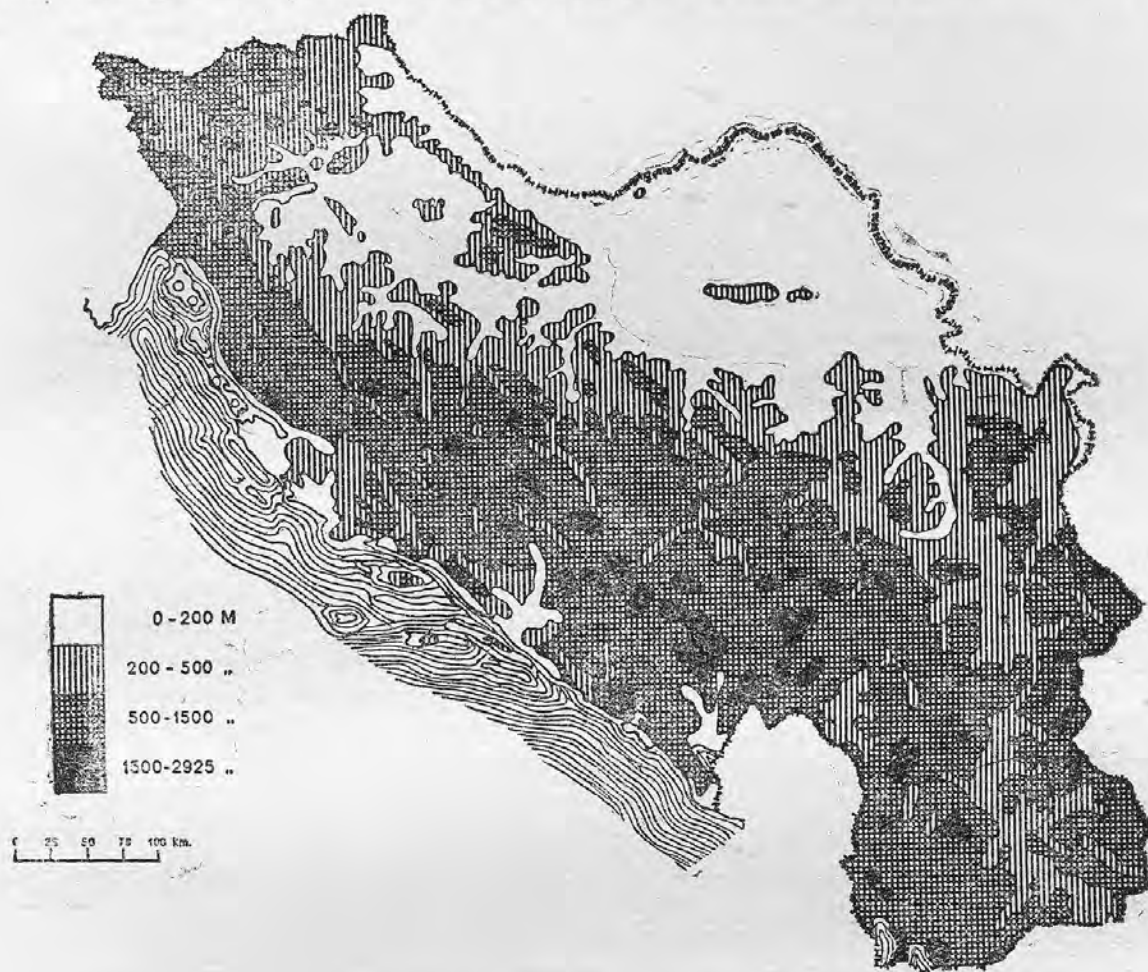
Bosznia alacsonyan fekvő része termékeny vidék s különös állatokban gazdag. Jelentősek erdei és gyümölcsösei. Hosszabb téli fagyot már nem kap, csapadéka pedig bőséges. Gabonaneműek közül kukoricát termel messze legmagasabb arányban s minthogy népsűrűsége alacsony, önellátó. Jó központja nincsen, *Sarajevo* magasan fenn fekszik a hegyvidéken és inkább hegyvidéki útcsomópont, mintsem a Száva folyó felé lejtő vidékek központja. *Banja Luka* viszont, mely már a hegyvidékek lábainál terül el, perifériális fekvésű. A legnagyobb mellékfolyó, a Drina mentén nem alakult ki nagyobb város.

A Száva folyó alsó szakaszának balpartján nincsenek nagyobb mellékfolyók. Ez a terület két nagy folyónak, a Drávának és Szávának elkeskenyedő köze, mely, bár voltaképpen már a Nagy-Alföld része, jól elkülönül mind a Szávától délre, mind a Drávától északra fekvő területektől és történelmileg is külön nevet szerzett magának: *Szerémség*.

Lakossága kevert: horvát, szerb, magyar, német. Főleg mező-

gazdálkodó vidék, bányászat és ipar nélkül. Keleti végén, a Fruska Gora hegység lábain jelentős szőlőművelést találunk. A Száva és Dráva folyók mellékágaiban, szigetei között nagyarányú halászat folyik, ami a partmenti lakosságnak fontos kereseti forrása.

Az északi természetes tájak sorában, nyugatról kelet felé haladva, a Nagy-Magyar-Alföld déli széle az utolsó tag. A Duna-Tisza közének és a Tiszától keletre elterülő síkvidékeknek dél felé jó természetes határa az Alduna vonala. Ennek a területnek megvannak a maga természetes központjai, egyrészt Szabadka, másrészt Temesvár városokban. E nagy központok vonzásterületét az 1920. évben vont határok megszüntették. A

JUGOSZLÁVIA DOMBORZATI TÉRKÉPE

jugoszláv kormányok megpróbálták e központok helyett új központot fejleszteni Újvidék városában.

E vidék a Nagy-Magyar-Alföld legtermékenyebb része. Elegendő csapadék van a gabonaneműek részére s ez a csapadék évi eloszlásában s évről-évre való megjelenésében nem olyan szeszélyes, mint az Alföld közepén. A magas évi középhőmérséklet (12 C° körül) kedvez a kukoricának — ez a főtermény —, közvetlen mögötte a búza következik. A termelés változatos; a főtermények és egyéb gabonaneműek mellett sok ipari növényt (a bevetett területnek több, mint 4%-a), takarmánynövényt (5%) és egyéb veteményt találunk. Fában azonban a terület nagyon szegény, az erdők területe 6% körül jár. Termékenységihez mérten nem

sűrűn lakott terület; jelentős feleslegeket termel. A gazdálkodás intenzitása azonban a két világháború között csökkent.

A maradék jugoszláviai terület nagyobb részét a Dinári-hegyvidék alkotja, melyről szerteszét futnak északra, keletre, délre és nyugatra a vizek. A macedón terület dél felé, az Égei-tenger felé néz, központja Skoplje. A terület háromnegyed részét erdők és legelők foglalják el, szántóföld kevés van. Népsűrűsége alacsony, mezőgazdasági kultúrája kezdetleges. Bányászat és ipar is kezdeti stádiumban van. Az állandó politikai zavarok és bizonytalan közbiztonság miatt gazdaságilag nehezen kiaknázzható terület.

Nagyjából ugyanez a helyzet végig a Dinári-hegyvidéken is. E megközelíthetetlen magas hegyvidéken az erdőirtás és állattenyésztés a gyér lakosság főfoglalkozása. Nagyobb központok nincsenek, csak a hegyvidéket nagyon hézagosan átszelő utak keresztező pontjainál épültek népesebb városok. A lakosság a mészkőfensíkokon vízhiánnyal küzd és életszínvonala alacsony.

Más a helyzet a Dinári-hegységnek az Adria felé néző lábain, *Dalmáciában*. E vidéket a mediterrán nyári nap sokkal melegebbé teszi, mint a Balkán-félsziget többi részét, csapadékot is bőségesen kap, tavasszal és ősszel. A jól tagozott partokon és számtalan szigeten kis városoknak egész serege települt. A hegylábakat messze magasan beborítja a szőlő és gyümölcs. A halászat is jó haszonnal űzhető. Ezért a keskeny partszegély lakosai jó módban élnek. E módhoz sokban hozzájárul az idegenforgalomból származó jövedelem, mert a természeti szépségekben és változatosságban bővelkedő, igen kellemes klímájú vidék tele van kedvelt kiránduló- és nyaralóhelyekkel.

A domborzati viszonyok és a vízrajz által létrehozott sokfelé tagozódás az ország települési képében szintén kifejezésre jut. Az országterületet hatalmas lakatlan tájak, vagy ritkán lakott vidékek szórják szét emberföldrajzilag is elkülönülő darabokra s a nagyobb központok vonzasterületei nem találnak egymással jó kapcsolódást. Az összeköttetés az egyes tájak között laza. Különösen jelentős a Dinári-hegyvidék elválasztó ereje, viszont gyengén kapcsolódik egymáshoz a szlovén, horvát és szerb terület is.

Jugoszlávia lakossága 1931-ben 13,934.038 lélek volt. Egy km²-re 56 lakos esett. Ez a népesség igen különbözően oszlott el az ország területén. A lakosság két helyen tömörült: a Morava-medencében és a zágrábi medencében. E két súlypont egymástól távol esik, közöttük ritka népességű területek húzódnak. Belgrád és Zágráb lakosságát is beleszámítva, e két tájon km²-ként 80 főt meghaladó népsűrűséget találunk, a közbeékelődő területeken pedig az országos átlag alatt marad a lakosság sűrűsége. E két főtájon kívül sűrűbb még a lakosság a magyar Alföldnek Jugoszláviához csatolt déli részén, a szlovén medencében és Fiume kikötő körül. Ezeket a sűrű népességű területeket is ritka népességű sávok választják el a többi jugoszláv területektől. A Dinári-hegyvidék végig 50—200 km között váltakozó széles zónában igen gyéren lakott, sok helyen teljesen lakatlan. Ötvenet megközelít azoknak a járásoknak a száma, amelyekben 1 km²-re 30-nál kevesebb lakos esik. Ez a terület Jugoszlávia egész területének csaknem egyharmadát jelenti. Százezer lakost meghaladó nagy városa Jugoszláviának mindössze három van: Belgrádon kívül Zágráb és Szabadka. Ezek közül Belgrád a legnagyobb; fejlődését a legutolsó évtized központosításának köszönheti.

	1900	1910	1921	1931
Szabadka	82.122	94.610	90.961	100.058
Belgrád	69.769	89.876	111.739	288.938
Zágráb	61.002	79.038	108.674	185.581

Jugoszlávia népességének nemzeti megoszlásáról elég nehéz képet adni, mert az első világháború előtti statisztikák különböző időpontokban és különböző módszerekkel készültek.

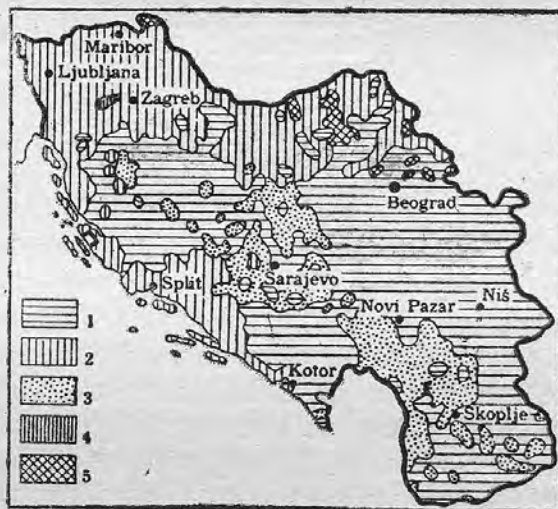
A rendelkezésre álló források szerint Jugoszlávia területén 1910-ben és 1931-ben a lakosság nemzetiségi megoszlása a következő volt:

	1910	%	1931	%	Jelzés 1931-ben, ha 1910 = 100
	1000 lélek		1000 lélek		
Szerb	5,556.000	45.4	6,647.000	47.7	177
Horvát	2,702.000	22.1	3,239.000	23.2	120
Szlovén	946.000	7.7	1,222.000	8.8	130
Macedon	631.000	5.2	759.000	5.5	120
Német	582.000	4.8	495.000	3.6	85
Magyar	572.000	4.7	466.000	3.3	82
Albán	487.000	3.9	479.000	3.4	98
Rómán	254.000	2.1	135.000	1.0	53
Török, tatár	184.000	1.5	—	—	0
Zsidó	37.000	0.3	45.000	0.3	122
Olasz	11.000	0.1	9.000	0.1	82
Bulgár	7.000	0.1	6.000	0.0	86
Görög	—	—	3.000	0.0	—
Egyéb	259.000	2.1	429.000	3.1	166
Összesen:	12,228.000	100%	13,934.000	100%	

JUGOSZLÁVIA NEMZETISÉGI
MEGOSZLÁSA

1. Szerbek. — 2. Horvátok. — 3. Szlovének. — 4. Muzulmánok. — 5. Vende. — 6. Magyarok. — 7. Németek. — 8. Bolgárok. — 9. Albánok. — 10. Rómánok. — 11. Horvátok közt olaszok. — 12. Törökök.

JUGOSZLÁVIA VALLÁSI
MEGOSZLÁSA

1. Róm. kath. — 2. Görögkeleti. — 3. Muzulmán. — 4. Protestáns. — 5. Görög-katolikus.

Legtisztábban a szlovének településterülete válik el a többi nemzetiségétől. A laibachi medencét lakják és itt túlnyomó (92%) többségben élnek. Ilyen tiszta nemzetiségű területet másutt csak a Morava-völgyben találunk, ahol a szerbek laknak és a zágrábi medencében, ahol horvátok. E tiszta népességű területfoltok között nagy kiterjedésű kevert területek vannak. A Dráva-Száva közén horvátok keverednek szerbekkel és kevés magyar lakossággal. A boszniai hegyvidéken szintén horvátok és szerbek keverednek mohamedán vallású szlávokkal, muzulmánokkal,

illetve bosnyákokkal, akiknek nemzetiségi hovatartozása vitás. A déli vidékeken a szerb elem mellett a macedónok, albánok adják a lakosság jelentős részét. Keleten bulgárok laknak. A legkevertebb a magyar Alföldnek Jugoszláviához csatolt része. Ezt a területet a török uralom pusztításai után a XVIII. században telepítették be újra Európa különböző részeiből hozott lakossággal. A Duna-Tisza közén a magyarok vannak többségben, de mellettük jelentős számarányban laknak németek, szerbek, horvátok és kisebb számban más népelemek is. A Tiszától keletre elterülő u. n. bánági területen szerbek, németek, magyarok, románok laknak jelentősebb számban.

A Magyarországtól elcsatolt terület nemzetiségi statisztikája Horvát-Szlavonország nélkül 1931-ben:

Magyar	452.265	30.0%
Szerb	382.444	25.3%
Német	303.937	20.1%
Horvát	91.667	6.1%
Román	76.776	5.1%
Szlovák	46.379	3.1%
Rutén	10.777	0.7%
Egyéb	145.050	9.6%
Összesen:	1.509.295	100 %

Jugoszlávia lakosságának felekezeti megoszlása 1931-ben:

Görögkeleti	6,785.501	48.7%
Római katolikus	5,217.847	37.5%
Görögkatolikus	51.944	0.4%
Protestáns	231.169	1.5%
Muzulmán	1,561.166	11.2%
Izraelita	68.405	0.5%
Egyéb és ismeretlen	18.006	0.2%
Összesen:	13,934.038	100 %

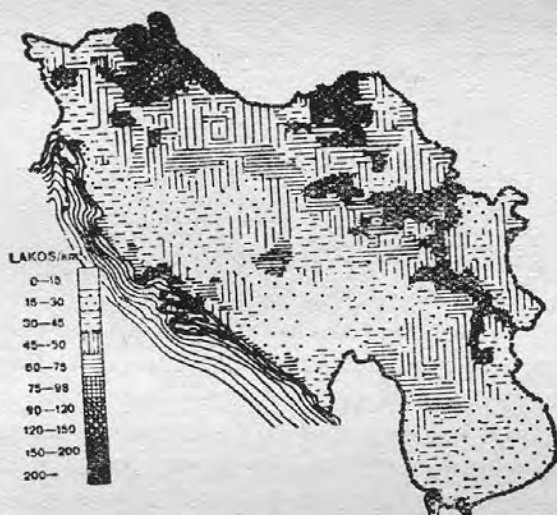
A görögkeleti vallású lakosok eloszlása Macedónia és a keleti határszél kivételével egynek vehető a szerb nemzetiségűek eloszlásával, minthogy a szerbek szinte kivétel nélkül görögkeleti vallásúak; a többi lakosok közül csak a macedónok, görögök, bulgárok és románok tartoznak ehhez a vallásfelekezethez. A horvátok és szerbek között húzódozó vallási határ azonban éppenúgy, mint az etnikai határ, nem vonható meg tisztán. Bosznia-Hercegovina vidékén és a Dráva-Száva közén erős keveredést találunk. A római katolikus vallás nem szláv hívei elsősorban magyarokból és németekből kerülnek ki, a protestáns vallás hívei pedig túlnyomórészt magyarokból. (A protestáns vallásúaknak több, mint negyötöd része a Magyarországtól elcsatolt területen él.) Feltűnően kevés izraelitát találunk Jugoszláviában, arányszámuk a Magyarországtól elszakított alföldi területen a legnagyobb (1.4%), a többi területrészeken mindenütt 1% alatt marad.

A jugoszláv terület a Balkán-félsziget legjobban szaporodó népességű részeit foglalja magába. Különösen Bosznia és Hercegovina területe és a macedón vidék lakossága mutat igen erős természetes szaporodást. Ezzel szemben gyenge a születések aránya a horvát Dráva-Száva közti területen és még gyengébb a magyar Alföld déli részén. Az európai viszonyokkal szemben sok helyen még magas születési arányszám azonban évről-évre erős csökkenést mutat, amit a halálozások arányszámában bekövetkező csökkenés nem mindig követ nyomon. Ezért nem számoltunk a Balkán-félsziget nyugati felén a népesség felduzzadásával és ez-

által a szomszédos területekre ható nyomásnak olyan megerősödésével, mint amilyenre a mai népszaporodási adatok alapján következtethetnénk.

	Elveszületés		Halálozás		Természetes szaporodás	
	Absz. szám	1000 lélekre	Absz. szám	1000 lélekre	Absz. szám	1000 lélekre
1921	442.530	36.70	252.104	20.91	190.426	15.79
1922	420.910	34.39	254.478	20.79	166.432	13.60
1923	432.779	34.84	252.543	20.33	180.236	14.51
1924	442.835	35.13	254.527	20.19	188.308	14.94
1925	437.070	34.16	239.429	18.71	197.641	15.45
1926	459.035	35.35	244.761	18.85	214.274	16.50
1927	451.617	34.26	276.294	20.96	175.323	13.30
1928	437.523	32.70	272.606	20.38	164.917	12.33
1929	452.544	33.33	286.249	21.08	166.295	12.25
1930	489.270	35.51	261.497	18.98	227.773	16.53
1931	470.275	33.63	276.840	19.80	193.435	13.83
1932	465.935	32.87	272.180	19.20	193.755	13.67
1933	452.229	31.47	243.717	16.96	208.512	14.51
1934	460.913	31.64	248.882	17.09	212.031	14.56
1935	441.728	29.91	248.978	16.86	192.750	13.05
1936	435.861	29.12	240.879	16.09	194.982	13.02
1937	423.794	27.93	242.184	15.96	181.610	11.97
1938	411.362	26.70	240.302	15.60	171.060	11.10
1939	403.938	25.90	233.196	15.00	170.742	10.90

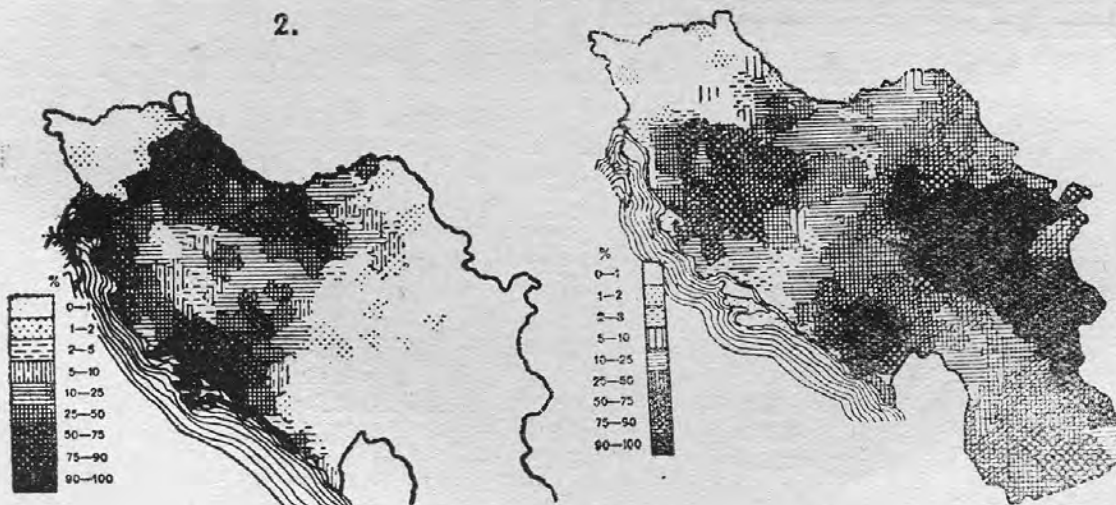
1.

JUGOSZLÁVIA

1. Népsűrűség. — 2. Horvátok aránya járásonként. — 3. Szerbek aránya járásonként

3.

Jugoszlávia gazdasági szerkezetére jellemző, hogy lakosságának háromnegyed része mezőgazdálkodásból él. (1931-ben 76%.) A szántóföld az ország egész területéhez képest kevés, a földműves népesség jelentős része hegyvidéki, gyengén termő területeken él és elég kezdetleges földművelés mellett állattenyésztésből és erdőgazdálkodásból szerez megélhetést. A Dinári-hegyvidék középső részén különösen kiterjedt területek vannak, amelyeken az állattenyésztés szinte kizárólagos foglalkozás. Termékeny mezőgazdasági talajok csak a Morava-völgyében, valamint a Dráva-Száva közén találhatók, legnagyobb arányban pedig a magyar Alföld déli részén. Ezeken a tájakon eléggé intenzív és változatos mezőgazdálkodás folyik. Jugoszlávia bányászata nem nagyon fejlett, sem széntelepei, sem érc-telepei nincsenek megfelelően kihasználva. Ennek egyik oka, hogy a terület csak a XIX. század végén, a török uralom alól való felszabadulás után került bele az európai gazdasági vérkeringésbe. Ugyanígy az ipar is a kezdeti fejlődés szakában van. Iparban és bányászatban foglalkoztatott keresők száma alig haladta meg a 700.000 főt 1931-ben. A két világháború között a külföldi tőke részvétele mind a bányászati, mind az ipari vállalatokban jelentős volt, ami a fejlődést előre lendítette.

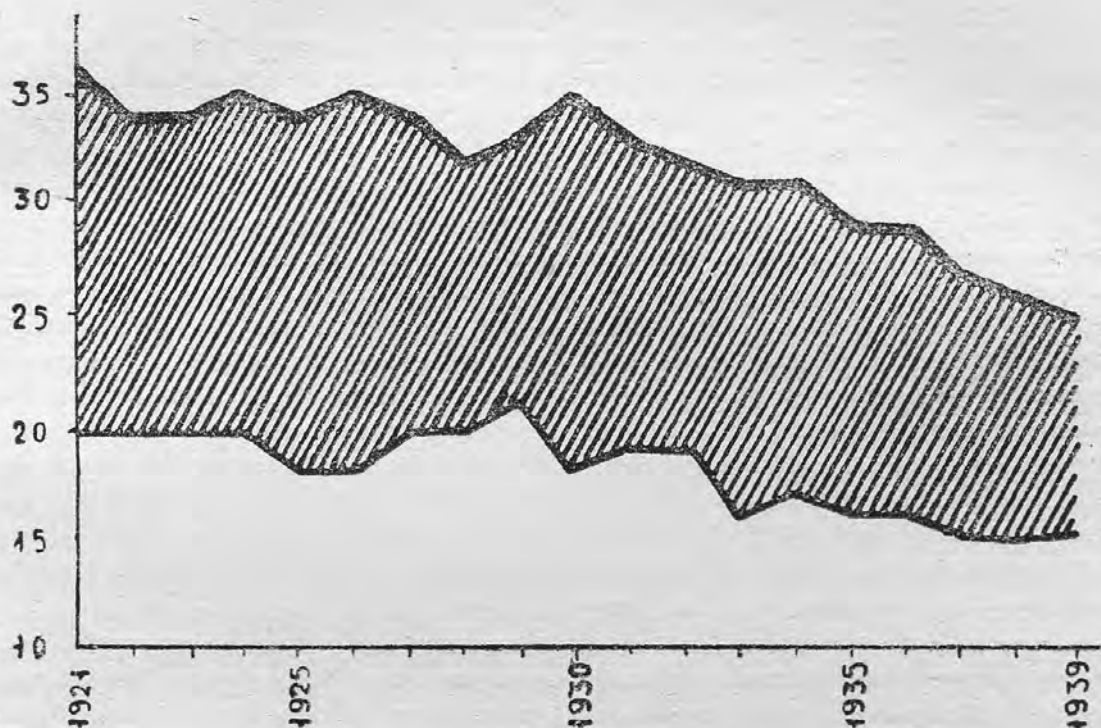
Jugoszlávia megművelt területének művelési ágak szerinti megoszlása 1935-ben:

	1000 Ha-ban	%-ban
Szántóföld	7.484	52.1
Kert	144	1.0
Rét	1.834	12.8
Legelő	4.307	30.0
Szőlő	207	1.4
Gyümölcsös	272	1.9
Nádas	123	0.8
Összesen:	14.371	100

Legnagyobb a szántóföld aránya a Magyarországtól szerzett területen (80% felett). A tenger melletti tartományokban azonban alig éri el a 20%-ot. A gabonaneműek több, mint négyötödét foglalják el a szántóföldeknek. Ipari növényekre mindössze 1—2% jut, a takarmánynövényekre 3—4%, egyéb veteményekre, zöldségfélékre 5—6%. A gabonaneműek közül a kukorica vezet, mögötte a búza következik. E két termés a gabonaneműek 6 millió Ha területéből 5 millió Ha-t foglal el, a termelés tehát igen egyoldalú.

A két fő takarmány hozama Ha-onként mázsákban a következő:

	Búza	Kukorica
1929	12.3	17.9
1930	10.3	14.5
1931	12.6	13.4
1932	7.5	19.0
1933	12.6	14.1
1934	9.2	19.4
1935	9.3	12.3
1936	13.2	19.1
1937	11.0	19.8
1938	14.2	17.3
1939	13.1	15.1

JUGOSZLÁVIA.

A születés és halálozás grafikonja 1921-től 1939-ig. ||

A kukoricának és búzának is a magyar Alföld déli része és a Morava-völgy alacsonyabban fekvő részei a fő termelési helyei. Kukoricát ezenkívül a horvát vidékeken termelnek még nagyobb arányban. A Dinári-hegyvidékek lakóinak tápláléka az árpa és a burgonya. Rozsot Jugoszláviában alig termelnek. A két fő termény Jugoszlávia lakosságának szükségletét bőségesen fedezi, sőt kivitelre is jut belőle jelentős mennyiség, mely azonban az ingadozó termelés folytán évről-évre igen szélsőséges értékek között mozog. Kukoricából 1936-ban kivittek 900.000 q-t, 1937-ben 7.3 millió q-t; búzából 1935-ben 300.000 q volt a kivitel, 1937-ben 3.2 millió q.

Jugoszlávia mezőgazdasági termelésében komoly jelentősége van a gyümölcstermelésnek. A gyümölcsfák számát 66 millióra becsülik, ebből 40 millió szilvafa. Évente átlag 4—5 millió q szilvát szüretelnek, melyből aszalva 6.000 vagón kerül külföldre.

Jugoszlávia állatokban gazdag. Az állatállományt területegységre átszámítva, elsősorban a Magyarországtól elcsatolt területek vezetnek, ha azonban a lakosság fejtszámához viszonyítjuk az állatállományt, magas arányokat kapunk a hegyvidékeken is, különösen Bosznia területén. Különösen magas a lakosság számához viszonyítva a szarvasmarhaállomány, de jelentős a juh- és sertéstenyésztés; messze magasan jár a szomszéd államok felett a kecskék, öszvérek és szamarak arányszáma.

1935-ben az állatállomány a következő volt:

Ló	1,200.831
Öszvér	18.430
Szamar	120.925
Szarvasmarha	3,982.359
Bivaly	36.946
Sertés	2,791.900
Juh	9,211.101
Kecske	1,895.905
Baromfi	20,768.672

Az állatállomány fedezi Jugoszlávia lakosságának hús- és zsírszükségletet, sőt elég jelentős kivitele is van. Az élősértéskivitel értékben Jugoszlávia kiviteli árai között a harmadik-negyedik helyen van, emellett jelentős a húskivitel, az élő szarvasmarhakivitel, valamint a szárnyas- és tojáskivitel (évente 2.500 vagón tojáskivitel).

Jugoszlávia bányatermékei közül legfontosabb a szén. Barnaszénből évente 5—6 millió tonnát, kőszénből félmillió tonnánál valamivel kevesebbet termelnek. Ez a mennyiség azonban nem elegendő arra, hogy Jugoszlávia szükségletét fedezze. Szénben különösen szegény és így jelentős behozatalra szorul a magyar Alföld déli része. Legtöbb szenet Laibach körül, a Dráva bánságban és a Timok folyó vidéke körül, a Morava bánságban bányásznak. E szénmedencék fekvése kedvező, ezeken a vidékeken elég sűrű lakosság él, közlekedési helyzetük is jó; az ipar fejlődése biztosítva van. A fejlett ipari életű horvát terület azonban szénben szegény, éppenígy a magyar Alföld déli része is. Jugoszlávia évi szénbevitelére átlag félmillió tonna alatt maradt.

A szén mellett Jugoszlávia legfontosabb bányakincse a réz. A bori rézbánya Európa leggazdagabb rézérctelepe. A bányászat erős fejlődést mutat, 1929-ben az évi rézérctermelés 329.000 q, 1938-ban 423.000 q. Hasonló mennyiségben bányásznak ólom- és cinkérceket, valamint vasércet. Ólomot a Morava folyó forrásvidékén, vasércet Boszniában és Macedóniában találunk. Erős ütemben fejlődött Jugoszlávia bauxittermelése is. 1938-ban 406 ezer tonna bauxitot bányásztak. A lelőhelyek a tenger melléki bánságban fekszenek, elég nehezen megközelíthető vidéken. Még a macedón vidéken termelt krómércek és az aranybányászat említendő meg.

A jugoszláv gyáriparban 300—400.000 munkás talál megélhetést. Az iparok között vezet az élelmiszeripar évi 4 milliárd dinár termelési értékkel; a textilipar 2.2 milliárd, a faipar 1.7 milliárd, a vaskohászat 1.6 milliárd, a vas- és fémipar 1.5 milliárd, a bőripar és a vegyi ipar egyenként 1 milliárdnyi értékű árut termel. A vasérc és bauxit nagy részét kivitték az országból s készáruként vitték vissza. A gyapot és gyapotáruk mellett Jugoszlávia bevitelében a legmagasabb értékkel a vas és vaseszközök szerepelnek. Jugoszlávia kivitelének legfontosabb tételét pedig a faipar adja.

Közlekedés-földrajzi szempontból Jugoszlávia a Balkán legfontosabb útvonalába, a Morava völgyén haladó észak-déli fő forgalmi tengelybe esik. E fontos útvonal Jugoszláviában ágazik ketté Niš városánál; egyik ága tovább halad Jugoszlávia területén, a Vardar völgyét követve Szaloniki kikötője felé, a másik ága bulgár területre megy át s a Marica völgyében halad Konstantinápoly felé. Ennek az útvonalnak a folytatása észak felé a magyar Alföldön visz Budapest felé. Erre a forgalmi tengelyre néz az egész szerb terület és a Balkán-félsziget közepének gazdaságilag legfejlettebb részei. E tengelytől azonban távol esik Bosznia-Hercegovina, Montenegró és Dalmácia területe, a horvát vidék és Szlovénia. Ez utóbbi két terület egy nyugat-keleti irányú forgalmi vonalon érintkezik a Morava-völgy vidékével, a tengerparti részek és a nyugat-balkáni hegyvidék azonban befelé jó összeköttetés nélkül van. A jugoszláv kormányok az északon futó nyugat-keleti tengely forgalmát igyekeztek minden módon erősíteni, ezzel kívánva biztosítani az államalkotó három délszláv nemzet gazdasági és politikai kapcsolatait.

TRIESZT ÉS KÖRNYÉKE (Istria)

FIUME ÉS KÖRNYÉKE

MONTENEGRO 1942-ben.

Jugoszlávia költségvetési bevételei 1929/30-ban 12.5 milliárd dinárra, 1938/39-ben 13.0 milliárd dinárra rúgtak. Az állam belföldi függő adósságainak összege 4 milliárd dinár volt. A költségvetés kiadási tételeiben 1938/39-ben legnagyobb összeggel a közlekedési minisztérium szerepel (3.0 milliárd dinár), ezt követi a honvédelmi minisztérium (2.9 milliárd), a többi minisztériumok mind az 1 milliárd alatt maradnak.

4. ROMÁNIA

Az 1920. évben megkötött békeszerződésekben a nagyhatalmak Romániának ítélték oda Besszarábiát, Bukovinát, Új-Dobrudzsát, Erdélyt, sőt a Nagy-Magyar-Alföldnek keleti szegélyét is.

Az 1910-ben 130.177 km² kiterjedésű román királyság ezzel 295.049 km²-re növelte területét, lakosságának számát pedig 7.2 millió-ról 16.0 millióra. A 165.000 km²-nyi területbővülés részei a következők:

1. Magyarországtól Erdély és az alföldi részek 103.093 km², 5.3 millió lakos;
2. Ausztriától Bukovina 10.442 km², 0.8 millió lakos;
3. Oroszországtól Besszarábia 44.422 km², 2.4 millió lakos;
4. Bulgáriától Új-Dobrudzsza 7.725 km², 0.3 millió lakos.

1940-ben azonban Szovjet-Oroszország visszakövetelte és visszakapta Besszarábia tartományt, sőt Bukovina területének nagyobb részét is megszerezte. Ezt követően az 1940. évi bécsi döntőbíróági ítélet a háború tartamára Erdélynek és a Magyar-Alföld szegélyének északi részeit Magyarországhoz csatolta vissza. Új-Dobrudzsát az ugyanez évi Craiovai-egyezmény alapján Bulgáriának engedték át. Az ország területe e változások következtében 202.485 km²-re, lakossága az 1930. évi 18.1 millióról 11.9 millióra csökkent.

	R o m á n i a	
	területe	lakossága
1910	130.177 km ²	7,234.920
1930	295.049 „	18,057.028
1940	195.485 „	11,895.711

Az 1940. évi Románia magában foglalta a két történelmi tartományt, Munténiát és Moldovát, Dobrudzsza nagyobb részét (23.000 km²-ből 16.000 km²-t) és a Magyarországtól 1920-ban odaítélt terület nagyobb részét (103.000 km²-ből 60.000 km²-t).

A változó területű Románia földrajzilag hat sajátos nagy tájra oszlik. Ezek közül kettő mondható Románia történelmi területének; Munténia, az Alduna alföldje és a Déli Kárpátok déli lejtői; Moldova, a Keleti-Kárpátok keleti lejtője a Prut folyó vonaláig. Külön táj a Bulgáriától 1878-ban szerzett Dobrudzsza, az Alduna és a Fekete-tenger közötti négyszögalakú terület, továbbá Besszarábia a Prut és Dnyeszter között, végül külön tájegységet adnak a Magyarországtól elcsatolt területek, Erdély és a Magyar-Alföld széle. Ez utóbbi tájakat a történelmi román tájaktól a Kárpátok hegyvonulata választja el. A Kárpátok hegyíve, mint hatalmas, megszakíthatatlan fal választja ketté az 1920-ban megteremtett Románia területét. Ez a hegység a legfontosabb rendező erő ezen a területen; döntő módon befolyásolta a települések hálózatának kialakulását, az utak irányát és sűrűségét, a gazdálkodási övezetek

elhelyezkedését és a kultúra terjedése terén is szembeszökő akadályvonalat alkotott. E hegyvidék külső lejtőire telepedett először a románok a Balkán félsziget közepéből jövet s innen terjeszkedett elsősorban dél és kelet felé, a Kárpátok előterére, kisebb részben pedig befelé a Kárpátmedencébe. A magyar medencét körülölelő nagy hegységkoszorú itt délkeleten éles szögben fordulva választja el Erdélyt a történelmi román fejedelemségektől, melyek közül az egyik keletre néz, a másik dél felé s csak a folyóvizek terelik egymás felé e két táj életét és fűzik őket egészséges egységbe. Mindkét tartomány a hegyvidékre támaszkodik, mint semleges, védett oldalra és a folyók irányában közlekedik.

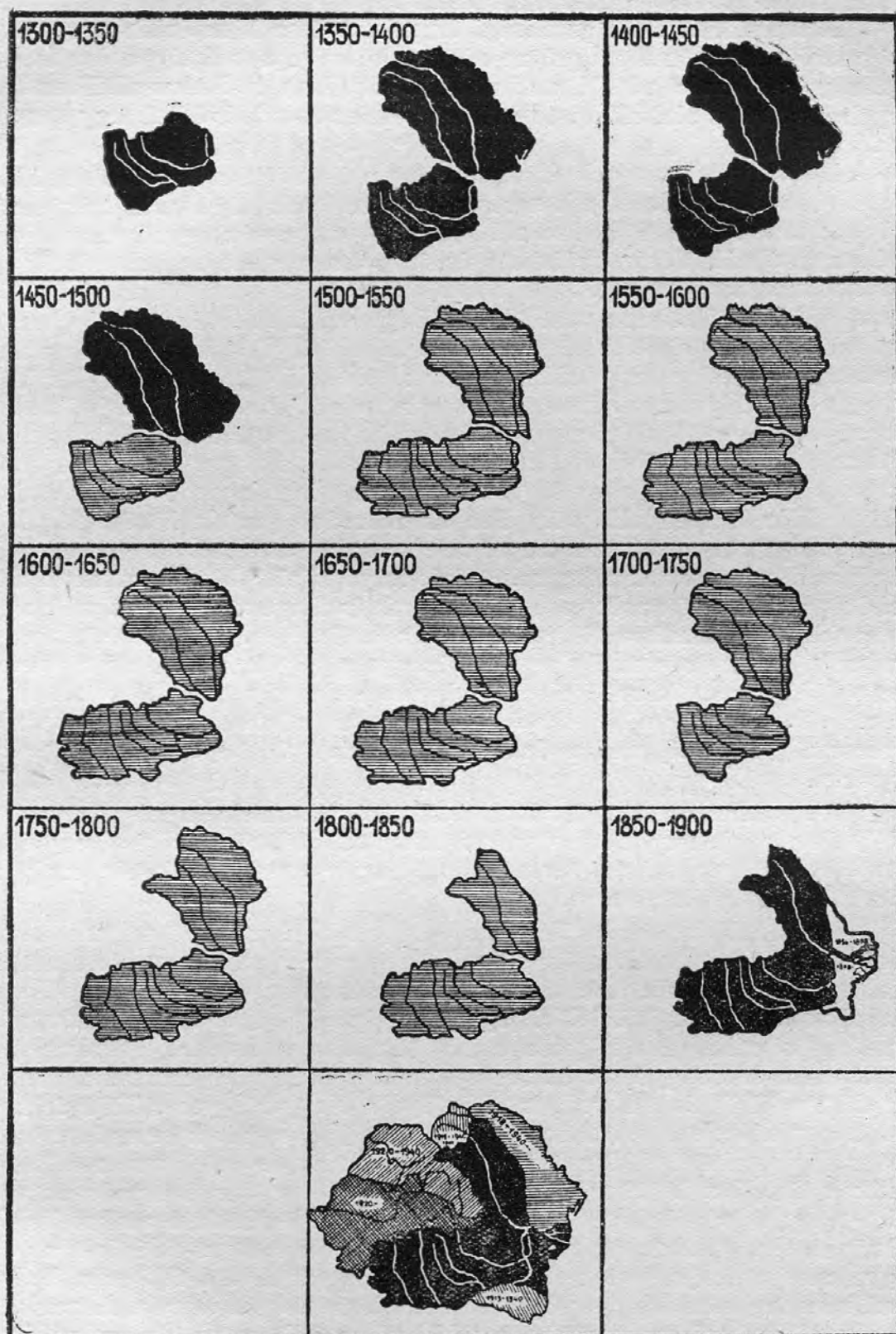
A Keleti-Kárpátok több, mint 300 km ívhosszúságban határolják Moldva tartományt. A hegyvidék általános gerincmagassága 1000 m körül van, a csúcsok 1500 m körül. A vonulat magja kristályos kőzetekből áll, amelyhez kívülről homokkő-láncok kulisszái símulnak. E vonulatok 50—100 km széles és legnagyobbbrészt lakatlan övet adnak északnyugatról délkelet felé. Elválasztóerejüket növeli az, hogy kevés jó átjáró nyílik rajtuk; mindössze két olyan szorosuk van, ahol vasút is halad át (Dorna-Vatra és Gyimes), további három szoroson csak műút (Tölgyes, Ojtoz, Bodza-szorosok). Bányakincsekben sem a Kárpátok kristályos, sem homokkő vonulatai nem gazdagok s nincs ami a lakosságot a hegyvidékre vonzaná. Csak a hegyek lábainál található keleten petróleum és só, nyugaton gyenge minőségű barnaszén.

A Keleti-Kárpátokon túl éles kanyarulattal folytatódnak a Déli-Kárpátok. Ez a hegyvidék hosszúságban, magasságban és szélességben egyaránt felülmúlja a Keleti-Kárpátokat. A csaknem 400 km hosszú vonulat gerincei jelentős szakaszokon 2500 m körül járnak, és általában végig 2000 m-en felül maradnak. Az övezet keletről nyugatra szélesedik, általában 40—70 km között mozog. A gneiszből, gránitból és kristályos palából álló hegység legmagasabb csúcsain és gerincein jégvájta sziklamezőket találunk. Ma ezek a csúcsok az állandó hó- és jéghatár alatt vannak, de csak 200—300 méterrel s ezért az év nagy részében hó borítja őket. Az Alduna szorosától, Brassó város közelében lévő Törösvári- és Tömösi-hágóig, a több mint 300 km hosszú hatalmas hegyfalon mindössze két út vezet át, a Vöröstoronyi szoroson és a Zsil szurdokán. Bányakincsekben ez a hegyvidék sem gazdag, mindössze a Petrozsényi-medencében találunk nagyobb barnaszén-telepeket és a nyugati részben vasércet és kőszén. A hegyvidék déli lábai előtt, már majdnem a román alföld szélén Európa legjelentősebb petróleum-vidéke terül el.

A Kárpátok mellett a folyók a román föld további rendezői.

A Déli-Kárpátoktól a folyók egymással párhuzamosan déli-délkeleti irányban futnak le a román alföldre s itt a Duna fogja őket össze. A térszín a Kárpátok gerinceitől egyenletesen és lassú fokozattal lejt s így jelentős kiterjedésű dombvidék keletkezik. E dombvidék élete szorosan kapcsolódik a délebbre elterülő síkságával. A síkságnak határt szab a Duna hatalmas folyama és széles árterülete. A Duna jobb oldalán az északbulgár tábla terül el. Hegyvidék, dombvidék, síkság ritka helyen ölelkezik ennyire szabályszerű, természetes egésszé össze, mint Munténiában. Külön kis életkamra, kis országnyi területű tájegység.

A Keleti-Kárpátok előterében más a helyzet. Itt hiányzik a súlyedéssel kialakult alföld. A hegyek lábai dombvidékekben folytatódnak, melyeket több nagy folyó észak-déli irányban hasogat meg. Tiszta, erős

ROMÁNIA TERÜLETI VÁLTOZÁSAI

A XVI. századtól a XIX. század második harmadáig a román fejedelemségek nem voltak önálló országok, hanem török uralom alatt élő tartományok. Ez kitűnik a területek eltérő vonalzásából is. Ugyancsak eltérő vonalzás mutatja az utolsó félszázad változásait. Az utolsó sorban lévő ábra az 1900-tól 1940-ig történt változásokat mutatja.

határ nincs kelet felé. Az egymásra utaltság és összetartozás sem olyan szabályszerű és erős a résztajak között.

A települések és a gazdasági forgalom zöme Munténiában egyetlen világosan felismerhető tengelyre súlyosodik s ez a tengely a dombvidék és síkság érintkezési zónájában halad. Moldovában és Besszarábiában több forgalmi tengely alakult ki és a települések sem sűrűsödtek egy tengely körül.

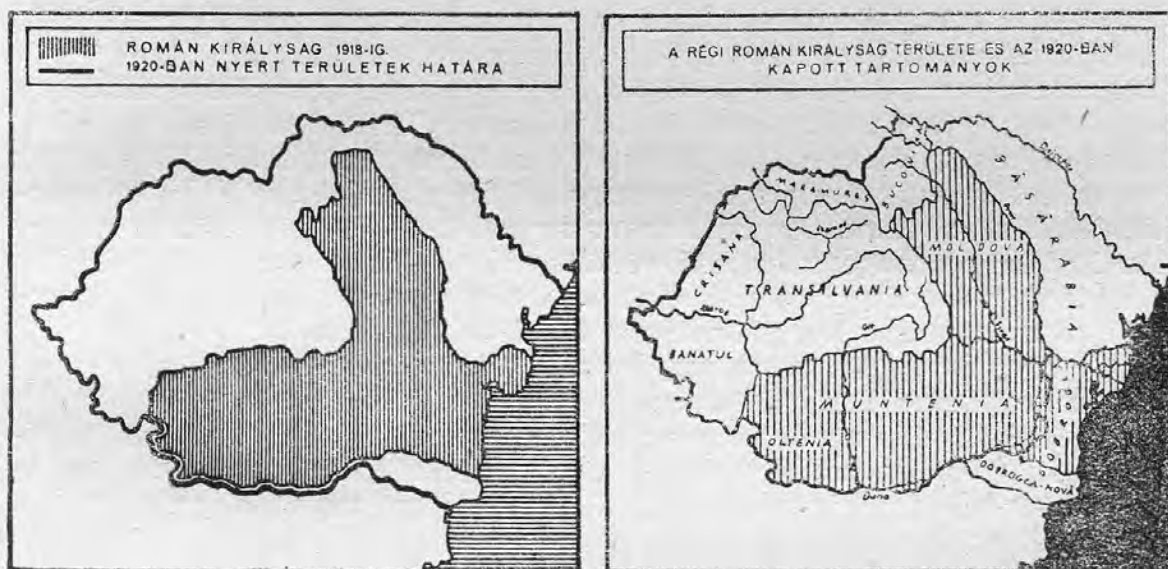
Románia legnagyobb folyója a Duna. 1—2 km széles medrét, különösen a baloldalán kiterjedt mocsaras árterületek kísérik. A folyó ezért jó határ. Az Alduna 1000 km-nél hosszabb szakaszán egyetlen híd vezet át Cernavodánál. Végig hajózható és jelentős forgalom bonyolódik le rajta. Kisebb tengeri hajók Brăila kikötőjéig jöhetnek fel. A Déli-Kárpátok lejtőiről számtalan patak és folyó igyekszik az Alduna felé, melyek közül jelentősebb a Zsil, Olt, Arges és Ialomița. Völgyeik vezetnek a természetes utakat is a hegyvidékekről az alföld felé. Ezeket az utakat fogja össze az alföld peremén keresztirányban haladó útvonal. A folyóhálózat sűrűbb a Havasalföld nyugati felén, ritka a keleti felén, amely igen száraz. A Duna mellékfolyói itt nem hajózhatók s nagyrészt szabályozatlanok. Moldova tartomány leggazdagabb és legnépesebb tája a Szeret völgye. Már keskenyebb völgyben és meredek partok között folyik a Prut, partjait nem kísérik népes városok és sűrű falvak, éppen ezért alkalmasabb is a határszerepre. A két folyó között kisebb patakok által szabdalta alacsony fennsík terül el. A Prut és Dnyeszter között változatos dombvidék Besszarábia földje. Főleg az különíti el Moldovától, hogy a gazdasági javak és személyforgalom iránya a folyók irányának megfelelő észak-déli; keresztirányú jelentősebb útvonala alig van. Mindkét folyó jelentős hosszúságban hajózható. A Dnyeszteren azonban a Románia és Oroszország közötti rendezetlen viszony miatt 1920—1934-ig alig volt forgalom.

Nem számítható a történelmi román területek közé Dobrudzsa vidéke, melynek majdnem síksággá lekopott felszíne régi hegyvidék rögéből áll. Igen száraz, terméketlen, kopár terület, ritka lakossággal. Jelentősebb folyója nincsen.

A Kárpátok ívén belüli tartomány, Erdély, magas medence, melynek felszínébe a folyók mély völgyeket vágtak s melyhez a peremeken kisebb hegyvidéki medencék csatlakoznak. Északon, keleten és délen a Kárpátok teljesen körülölelik, nyugaton pedig a keletmagyarországi szigethegység hézagos rögsora a táj természetes határa. Folyóvizeit a Maros és Szamos gyűjtik össze és viszik a Keletmagyarországi Sziget-hegységet délről és északról megkerülve a Nagy-Magyar-Alföld felé. A tartomány délkeleti csücskének folyója az Olt, a Vöröstoronyi-szoroson keresztül hagyja el a Kárpátmedence területét és a Román-Alföldön ömlik a Dunába. Kicsiny hegyvidéki medencéket fűz össze. Jó darabig kelet-nyugati irányba folyik s ezzel a partja mentén futó utakat Erdély belseje felé tereli. Az egész tartomány keletről nyugat felé lejt s két nagy természetes kapuja nyugat felé, a Magyar-Alföld felé néz. Folyóvizei nem hajózhatók, de elég élénk tutajozás folyik rajtuk. A medence közepe fátlan, száraz mezőség, a többi része változatos, de csak mérsékelt termékeny dombvidék erdőligetekkel. Romániához csatolták 1920-ban a Magyar-Alföld keleti szélét is és az Alföldre néző hegylejtőket. A román közigazgatás 3 részre tagolta e tájat: Máramarosvidék, Körösvidék, Bánság. Természeti képében azonban ez a táj nem különálló táj

és nem tagozódik a közigazgatási felosztás szerint. Ugyanolyan fontos közlekedési és népességi tengelyzóna ez, mint amilyen a Román-Alföld északi peremén fut végig. Ugyanolyan fontos történelmi és gazdasági funkciót is töltött be a nagy alföldi síkság és az erdélyi hegyvidék egybe-ölelésével.

A román tájak főleg a keleteurópai kontinentális, száraz *klimatikus* területhez tartoznak. Hőmérsékletjárásuk szélsőséges, különösen Besszarábia, Dél-Moldova és a Havasalföld területén. Itt az évi közepes hőmérséklet-ingadozás 26°C . A tél mindenütt fagyos és elég hosszú a fagy-tartam; a sík vidékeken átlag 80–120, a hegyvidékeken 160–200 fagyos nappal. A terület általában száraz, még a hegyvidékek is jóval kevesebb csapadékot kapnak, mint általában az európai hegyvidékek. A domb- és síkvidékek csapadéka pedig 400–600 mm között mozog, Dél-Besszarábiában 400 mm alatt van. A legtöbb csapadék mindenütt kora nyáron van. télen a legkevesebb. A tavaszi vetésű gabonaféléknek kedvez. A téli

csapadékhiány miatt különösen a Román-Alföldön kevés a hó,, ezért az extenzív pásztorgazdálkodás idejében ezek a területek jó téli legelőket jelentettek, különösen az Alföldre érő folyók és az Alduna erdős-mocsaras vidékein. A Déli-Kárpátok nyári gazdag havasi legelőiről ide hajtották le az állatokat téli szállásra (transhumance).

A hegyvidéket széles zónában sűrű, zárt erdőtakaró borítja. A Keleti-Kárpátokban különösen széles fenyőerdő-zónát találunk, a Déli-Kárpátokban a fenyőzóna keskenyebb és — különösen a déli lejtőkön — a bükk uralkodik. A Román-Alföld nagyobb része füves puszt; különösen a keleti része, a Bărăgan, igazi steppe. Az alföld nyugati részén, a törmelék-lejtőkön a tölgyesek zónája húzódik végig. Majdnem teljesen erdőtlen Besszarábia területe, Dobrudzsában helyenként ritka tölgyerdőket találunk, Moldovában a Siret folyó völgyét mindkét parton bükk-erdők kísérik végig. A Kárpátok lejtőin azonban itt-ott már 400 m-es magasságban a fenyvesek váltják fel a bükköt. A Keleti-Kárpátok gazdag fenyvesei jelentős faipar kifejlődésére vezettek. A fűrész- és feldolgozótelepek száma különösen a nyugati, Erdély felé néző lejtőkön nagy, minthogy itt magas hegyvidéki medencék vannak, melyeknek

lakossága kevés és gyenge hozamú szántók mellett különösen rászorul az erdők hasznosítására.

Munténia sík földjét széles zónában termékeny csernozjom-talajok fedik. A Duna mentén, a szárazabb területeken sötétbarna, humuszban gazdag övet találunk, ettől északra világosabb barna csernozjomot, majd vörösbarna erdei talajok következnek, melyek párhuzamos zónákban kísérik a hegyvidék lábait. Besszarábia tartományban már messze északon is csernozjom-talajok vannak, Moldova legnagyobb részét pedig szürke erdei talaj fedi. Az Erdélyi-medencében a növényzet is, talajok is körkörös zónákban alakultak ki. Csak a fenyveserdők és a fakószürke erdei talajok zónája nem ad teljes kört Erdély körül. Nyugat felé ugyanis csak egyetlen nagyobb szigetet mutat a fenyőerdők régiója, a Bihar-hegység, Gyalui-havasok és Erdélyi-Érchegység magasabb részein, ettől északra kb. száz kilométeres zónában a Magyar-Alföld felé nyíló kaputájon összefüggő, nagyobb fenyveserdőt nem találunk. A hegyvidéktől délre, a Maros-kapu vidékén szintén bükkerdők váltják fel a fenyveseket, sőt a folyó közelében tölgyfaligetek is vannak. A bükkösök zónája már mindenütt megtalálható az Erdélyi-medence peremén. Különösen kiterjedt a délkeleti részen. Ez az erdőkoszorú Erdély tartományi különállásának egyik elősegítője. A medence északi felén terülnek el a Mezőség fátlan, füves térségei, délen a Küküllők-vidéken, füves térségek és tölgyligetek vannak. A medencének e részei ugyanolyan szárazak, mint a Magyar-Alföld középső része. Az évi átlagos csapadék 5—600 mm között mozog. Az Erdélyi-medence túlnyomó részén erdei talajokon járunk és pedig főként szürke erdei talajokon, csak a Mezőség kis foltján találunk degradált csernozjomot s körülötte barna erdei talajokat.

A népesség a történelmi román tartományok területén igen egyenletesen oszlik el. Csak a hegyek lábai előtt húzódik valamivel sűrűbb települési zóna és a száraz steppe-területen ritkább a lakosság. A Kárpátok hegyvidéke azonban 40—70 km széles zónában alig lakott, vagy teljesen lakatlan. Egészen különböző népsűrűséget mutatnak az 1920-ban nyert tartományok.

Lakosság km²-kint 1930-ban:

Olténia	63
Munténia (București nélkül)	65
Moldova	64
Besszarábia	64
Bukovina	82
Dobrudzsa	35
Erdély	52
Bánság	50
Körösvidék és Máramaros	65
Nagyrománia	61

Nagyrománia népsűrűségi képe széttartó irányú volt. Az ország közepe úgyszólván lakatlan hegyvidék, a széleken sűrű lakosság él. Legsűrűbb a lakossága Bukovinának és Bukarest környékének, mindkettő az ország szélére esik. A Magyarországtól Romániához csatolt területen, az Alföld szélén, tehát szintén Nagyrománia határszélein legsűrűbb a lakosság, Erdély belsejében jóval ritkább. A tartomány keleti és déli határain lakatlan területek összefüggő nagy zónát alkotnak. A nagy központok nem az ország közepén, hanem a határszélekhez közel vannak. A több, mint 75.000-en felüli lakosú nagy városok közül Bukarest, Csernovic,

Kisinev, Temesvár, Arad, Nagyvárad fekszenek 50 km-nél közelebb a határszélhez. E városokon kívül mindössze négy további 75.000 lélekszámon felüli városa van az országnak, de ezek közül egynek sincs központi fekvése. (Iasi, Kolozsvár, Galați, Ploesti).

A történelmi román tartományok lakosságának *nemzetiségi képe* igen egyöntetű, annál heterogénebb Nagyromániáé. Az 1930. évi román népszámlálás szerint a történelmi tartományokban a románság túlnyomó többségben volt:

ROMÁNIA 1919—1939

románok aránya:

Olténia	97.5%
Munténia	93.4%
Moldova	89.8%

Az újonnan szerzett tartományokban ugyanekkor

románok aránya 1930-ban:

Dobrudzsa	44.2%
Besszarábia	56.2%
Bukovina	44.5%
Erdély	57.6%
Bánság	54.4%
Körösvidék, Máramaros	60.7%

A történelmi román területek szinte színtiszta román lakossága ellensúlyozta valamennyire az újonnan csatolt tartományok heterogén népességét s ezért 1930-ban Nagyrománia egész területén a románság aránya 71.9%-ot ért el. Az új tartományokban jelentős nagyságú területeken román lakosság egyáltalán nem, vagy csak igen kis arányszámban él. Ilyen a Székelyföld Erdély keleti felében, melynek három megye

területén (Udvarhely, Háromszék, Csík) a magyarság aránya 85%-os és a szomszédos megyékben is magas. Ilyen Dél-Dobrudzsában Durostor és Caliacra-megye, ahol a román lakosság aránya alig haladja meg a 20%-ot. Ilyen Bukovinában Cernăuți megye, Besszarábiában Cetatea Albă. Jelentős területeken igen kevert a lakosság, 4—5 féle nemzetiség is élt jelentős számarányban egymással keveredve. Különösen a magyar Alföld déli része, az úgynevezett „Bánság” és Besszarábia déli része, valamint Dobrudzsa igen kevert lakosságú.

A román lakosság zöme a Kárpátokon kívüleső területeken él. A Romániában és az összes szomszéd országokban 1930-ban számbavett 13.3 millió román lakosból 10.2 millió él a Kárpátok ívén kívül és alig 3 millió a Kárpátokon belül a medence keleti részén. A Kárpát-medencében egyetlen tiszta román lakosú megye sincs. A Magyarországtól 1920-ban Romániához csatolt 23 megyeterületből az 1930. évi román népszámlálás szerint is mindössze kettőben éri el a román lakosság aránya a 80%-ot (Hunyad, Alsó-Fehér). Nincsen ilyen tiszta román lakosságú terület a többi újonnan szerzett tartományban sem.

A nemromán nemzetiségek közül Nagyrománia területén legmagasabb a magyarok arányszáma. Az 1910. évi statisztikák szerint 1.8 millió magyar lakos élt ezen a területen, ebből 1.7 millió a Magyarországtól elcsatolt erdélyi és keletmagyarországi területeken, főképpen a Székelyföldön, az Erdélyi-medence központi részén és nagy városaiban, valamint a Magyar-Alföld szélén, Románia nyugati határánál. Az oroszok, ukránok és rutének együtt szintén 1 millió főnél többet jelentettek. Legnagyobb részük Besszarábiában él, ahol az 1930-as számbavétel 666.000 főt mutatott ki (23.3%). Bukovinában a románok szerint 244.000 orosz, ukrán és rutén élt (a régi osztrák felvétel szerint 305.000). Jelentős lélekszámú Nagyrománia területén a német nemzetiség 761.000 fővel és a zsidó 728.000 fővel. A németek főleg a Magyar-Alföld déli részén, a Bánságban és Erdély belsejében élnek, a zsidók legnagyobb arányban Bukovina, Besszarábia és Moldova területén.

Románia nemzetiségi statisztikája:

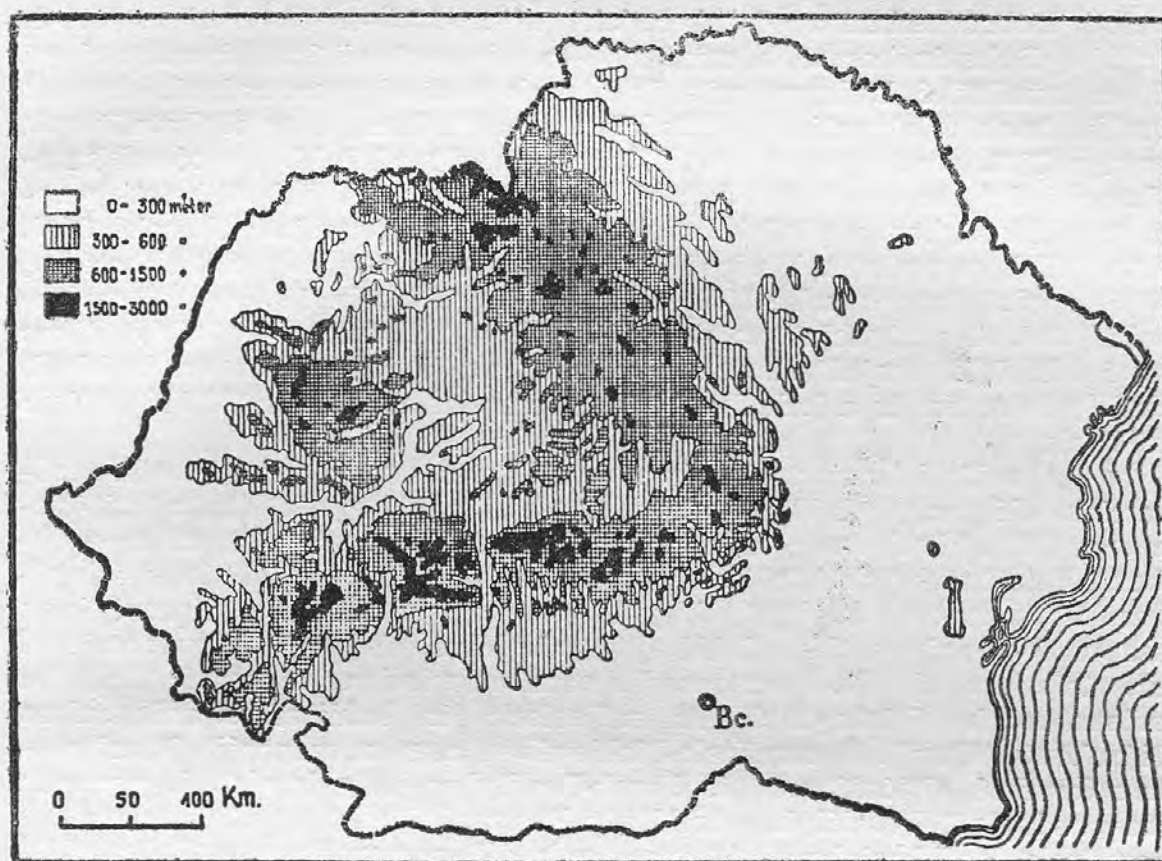
	1910-ben 139.177 km ² -en		1930-ban 295.049 km ² -en		1940-ben 292.485 km ² -en	
		%		%		%
Román	6,546.424	90.5	12,981.324	71.9	9,951.396	83.7
Magyar	147.429	2.0	1,425.507 ¹	7.9	512.067	4.3
Német	27.062	0.4	745.421	4.1	565.321	4.8
Zsidó	241.088	3.3	728.115	4.0	313.089	2.6
Orosz, ukrán, rutén	42.293	0.6	991.265 ²	5.5	68.002	0.6
Bulgár	60.212	0.8	366.384	2.0	64.655	0.5
Török, tatár	42.248	0.6	176.913 ³	1.0	41.251	0.3
Cigány	83.000	1.1	262.501	1.5	194.565	1.6
Szerb, horvát	4.570	0.1	51.062	0.3	49.888	0.4
Cseh, tót	—	—	51.842	0.3	32.245	0.3
Lengyel	—	—	48.310	0.3	15.075	0.1
Egyéb	40.594	0.6	228.384	0.6	88.157	0.7
Összesen:	7,234.920	100 %	18,057.028	100 %	11,895.711	100 %

¹) Az anyanyelvi statisztika szerint 1,554.525 a magyarok száma, 8.9%.

²) Az anyanyelvi statisztika szerint 1,092.466 az oroszok, ukránok, rutének száma, 6.0%.

³) Anyanyelv szerint 288.073 a török, tatár lakos, 1.6%.

Felekezeti tekintetben Munténia, Moldova, Besszarábia tartományok igen egységesek, a lakosság együttevve több, mint 90%-ban görög-

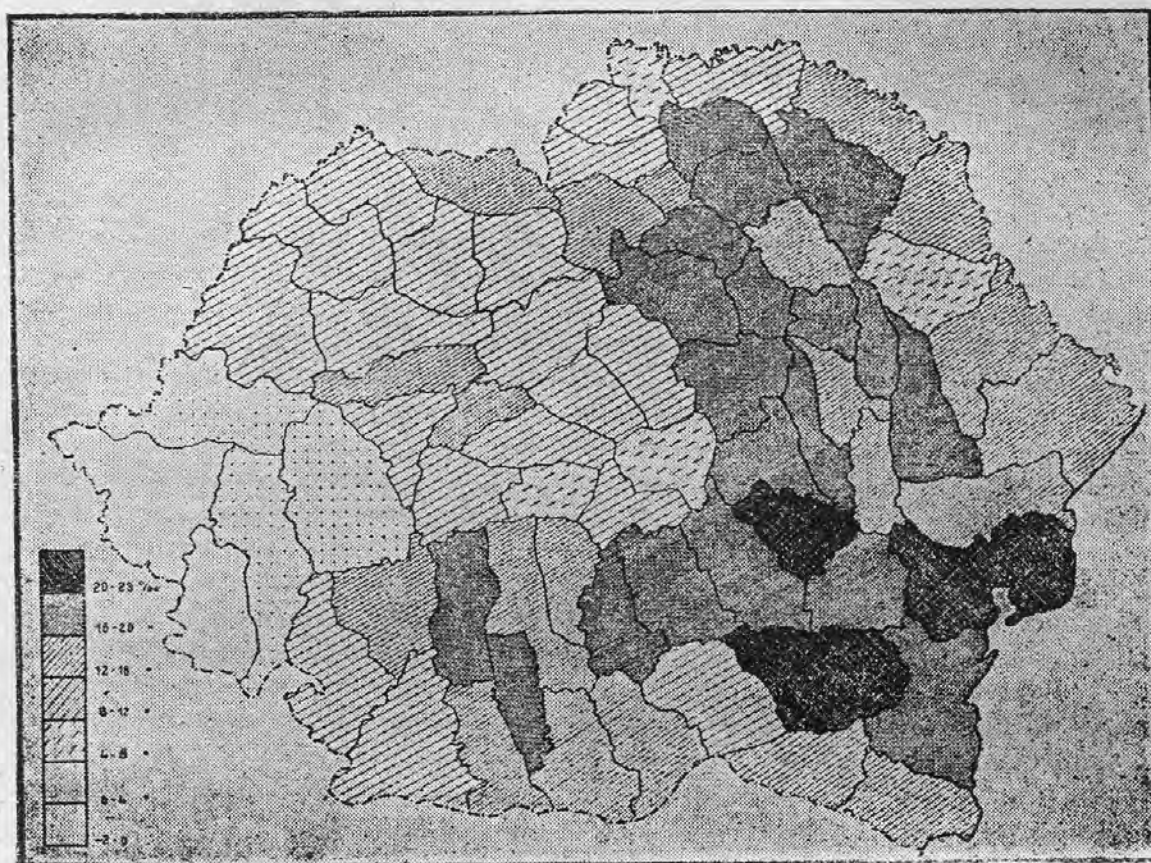

keleti. Dobrudzsában a görögkeletiek mellett 22%-os a mohamedánok aránya, Bukovinában több, mint 10%-ra rúg a római katolikusok aránya és az izraelitáké. Egészen tarka Erdélynek és a Magyarországtól elcsatolt területeknek felekezeti képe. Erdélyben 1930-ban a görögkatolikusok aránya 31%, a görögkeletieké 28%, a reformátusoké 16%, a római katolikusoké 8%, az egyéb vallásúaké 4%. A Magyar-Alföld délkeleti peremén, a Bánságban, a görögkeletiek aránya 56%, a római katolikusoké 34%. Az Alföld peremének középső és északi részén a görögkeletiek aránya 37%, a görögkatolikusoké 25%, a római katolikusoké 15%, a reformátusoké 13%. A görögkeleti vallás Erdélynek a déli felén, a görögkatolikus az északi felén terjedt el. A római katolikus és református vallás híveit Erdély közepén és a keleti széleken, valamint a Magyar Alföld szélein találjuk.

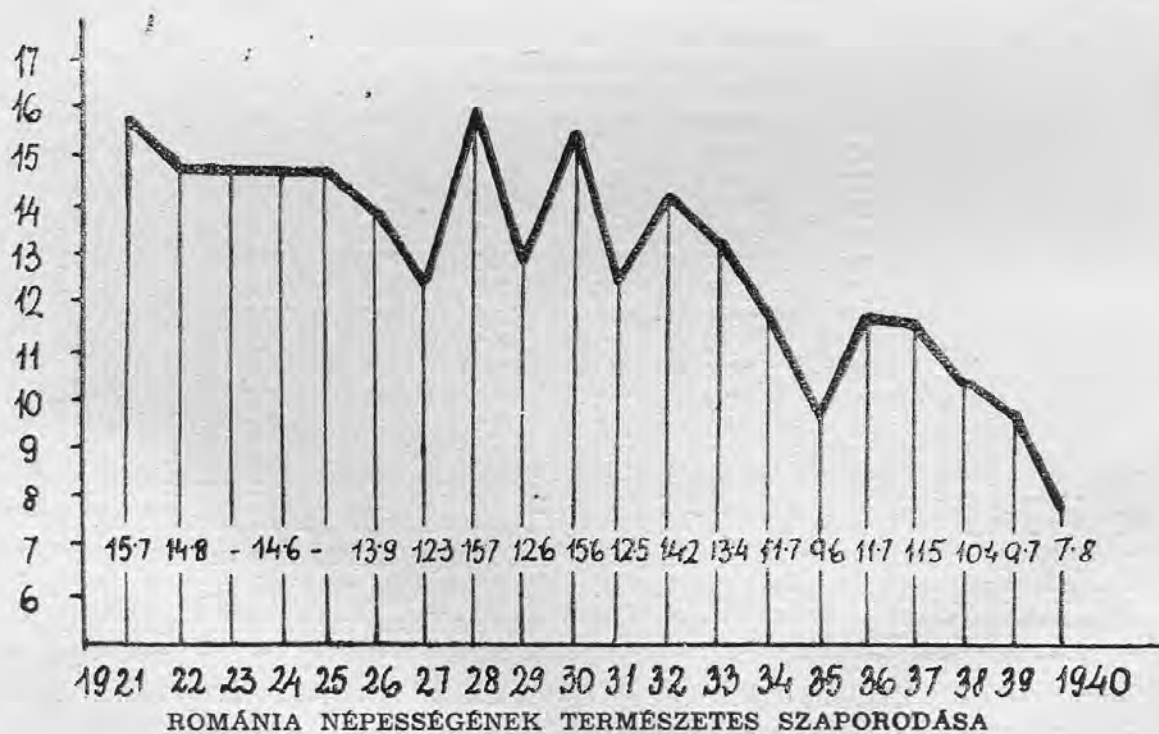
A születési arányszám és a természetes szaporodás a román területeken elég nagy. A Kárpátok külső lejtőin, a hegyek lába előtti övezetben 20‰ körül van a természetes szaporodás aránya az egyes megyékben. A tartományok között Moldova vezet az 1922—1935. évek átlagában 18‰-es szaporasággal. Ugyanilyen nagy Dobrudzsa népességének szaporodási aránya, Munténiáé 16‰, Erdélyé és a Magyarországtól elcsatolt részéé 8‰. A szaporodás azonban minden tartomány területén erősen csökkenő irányzatú. A születések és halálozások arányszáma tájanként változik. A románok Moldovában nagyon szaporák, Munténiában kevésbé, Olténiában és Észak-Erdélyben még kevésbé, gyengén szaporodnak Dél-Erdélyben és Közép-Besszarábiában, egyáltalán nem szaporodnak a Bánságban. A magyarok jól szaporodnak a Székelyföld egyes vidékein, közepesen Erdély középső részein és a nyugati határszélen, rosszul a Bánságban és a nagy városokban. A görögkeletiek a Kárpátokon kívül igen jól szaporodnak, a Kárpátokon belül a legrosszabbul. Közép-Besszarábia és a Bánság földműves lakossága rosszabbul szaporodik, mint Bukovina egyes iparosodott vidékei.

A romániai belső vándormozgalmak egyöntetű iránya a hegyvidékekről lefelé a domb- és síkvidékek felé irányul. Különösen erős vándormozgalmakat figyelhetünk meg a Déli-Kárpátok oldalairól a román főváros és az azt környező területek, továbbá Dobrudzsa felé. A Keleti-Kárpátok külső lejtőiről Besszarábia felé vándorol a lakosság. Erdély a maga ritka lakosságát sem tudja eltartani. Bár a lakosság gyengén szaporodik, még e szaporulatnak egy része is kiáramlik részben Munténia és Moldova felé, részben a magyar Alföld felé. A román lakosság lassú vándorlásban van kelet és délkelet felé. Ez a súlyponteltolódás évszázadokon át folyik. A hegyek lábairól mindinkább az alacsony dombvidékek és síkvidékek felé terelődik a lakosság s még ezelőtt 5—600 évvel a hegyek lábai voltak a legsűrűbben lakottak, ma a sík- és dombvidékek. A román fejedelemségek központjainak vándorlása is mutatja a népességi súlypont eltolódását kelet, illetve délkelet felé. A legrégibb történelmi központok a hegységekben voltak, onnan a hegyek lábaira, majd a domb-, illetve a síkvidékekre vándoroltak.

Románia gazdasági viszonyaira jellemző, hogy a lakosságnak a történelmi tartományokban átlag 80%-a mezőgazdaságból él. 1930-ban Olténiában 89%, Munténiában 71%, Moldovában 80%, Besszarábiában 87% a keresők közül az agrárlakosság aránya. Az új tartományokban: Dobrudzsában 78%, Bukovinában 76%, Erdélyben 77%, a magyar Alföld déli részén (Bánát) 72%, a magyar Alföld közepén és északi részén 76%. 1930-ban Nagyrománia lakosai foglalkozás szerint:

A LAKOSSÁG TERMÉSZETES SZAPORODÁSA ROMÁNIA MEGYEIBEN
AZ 1931—1935 ÉVEKBEN

Östermelés	78.2%
Ipar	7.2%
Kereskedelem, hitel	3.2%
Közlekedés	1.7%
Közhivatalok	4.6%
Egészségügyi szolgálat, sport	1.0%
Egyéb	4.1%

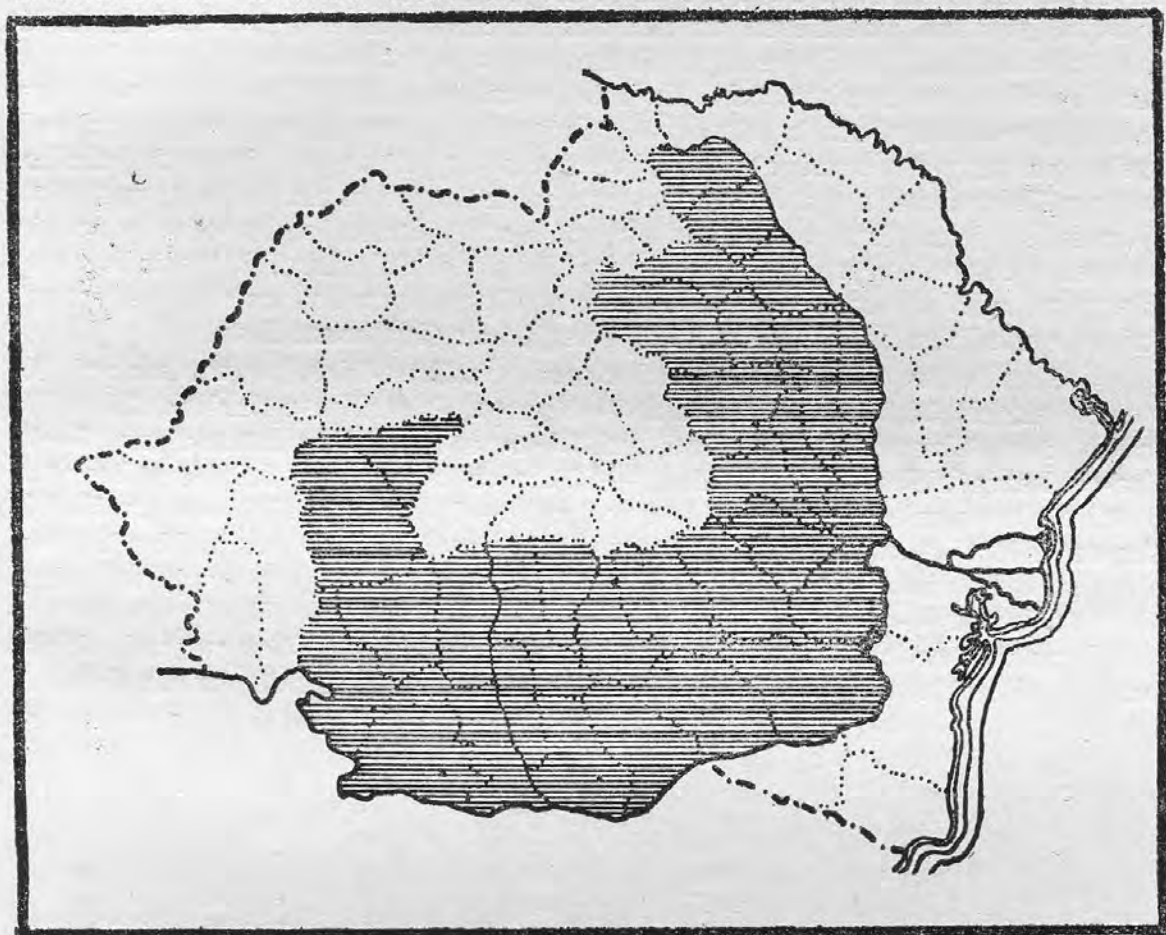
A lakosságnak 79.8%-a falun él. Az ország erős agrárjellegét egyrészt a megművelhető földek nagy arányának és a terület termékenységeinek köszönheti, másrészt ipari nyersanyagokban való szegénységének. A hányattott történelmi sors és a földrajzi adottságok szintén hozzájárulnak az egyoldalú agrárjelleg megmaradásához. A mezőgazdálkodás extenzív jellegű, akár a művelési módokat, eszközöket, akár a produkált termésátlagokat tekintjük. A termelés egyoldalú; a régi Románia területén 1938-ban a megművelt területek 85%-án gabonát termeltek, Besszarábiában az arány 87%. A régi magyarországi részek termelése változatosabb: Erdélyben a gabonaneműek aránya 74%, Bukovinában 63%. Főtermény a kukorica, mely a szántóföldek 35%-át foglalja el, a búza 24%-ot, az árpa 13%-ot. Az oláh alföld Európa egyik legfontosabb kukoricatermelő tája. A Kárpátok külső lábain tipikus kukorica-öv vonul végig. Moldova és Besszarábia területén a kukorica és búza mellett az árpa jelenik meg jelentős arányban, Besszarábia déli részén és Dobrudzsában messze felülmúlva akár a kukoricának, akár a búzának területi arányát. Az erdélyi medence gyengén termő terület. A kukorica és búza azonos területi arányban fordul itt elő, harmadik helyre a zab nyomul. Igen termékeny a Nagy-Magyar-Alföld széle, ahol a búza és kukorica területi aránya szintén azonos és együttesen a szántóterületek 80%-át foglalja el. A romániai termésátlagok alacsonyak és nagyon ingadozóak. Erdélyben a terméketlenebb talajok és kedvezőtlenebb klímaviszonyok mellett is magasabbak a termésátlagok, mint Munténiában, vagy Moldovában. A lakosság magasabb műveltségi foka vezet itt és Bukovinában is eredményesebb termelésre.

Termésátlagok Nagyrománia területén:
q-ban ha-onként

Év	Kukorica	Búza	Árpa	Zab	Rozs
1926	14.4	9.1	10.9	10.7	9.6
1927	8.4	8.5	7.1	8.0	8.4
1928	6.2	9.8	8.6	8.8	9.9
1929	13.3	9.9	13.3	11.2	10.8
1930	10.2	11.6	12.0	10.6	11.9
1931	12.7	10.6	7.4	7.7	8.7
1932	12.5	5.1	8.2	8.1	7.6
1933	9.4	10.4	10.4	9.7	11.5
1934	9.6	6.7	4.9	6.8	5.7
1935	10.4	7.6	5.6	7.5	8.3
1936	10.7	10.2	10.0	10.5	10.7
1937	9.6	10.7	6.3	6.5	9.9

Gabonaneműekből Románia jelentős felesleget termel. Az exportmennyiség évenként 0.9 és 3.4 millió tonna között váltakozik. E kivitel azonban jelentős részben a belföldi lakosság alacsony életnivója és fogyasztása folytán adódott. Az ipari növények közül a napraforgó, repce, kender, cukorrépa, dohány és len termelése jelentősebb. A napraforgót különösen Besszarábiában, a repcét Dobrudzsában, a kendert Erdélyben, valamint a Magyar-Alföld szélén, a cukorrépát a Siret völgyében, Bukovinában és Erdélyben, a dohányt Besszarábiában, az oláh alföldön és a magyar

Alföld szélén, a lent Dobrudzsában termelik. Jelentős Románia gyümölcs-termelése. A Kárpátok külső lábainál valóságos gyümölcs-zóna húzódik végig, különösen a Déli-Kárpátoknak az Alduna síkságára néző lejtőin. Hasonló gyümölcs-övet találunk Erdély tartomány nyugati határszélén, a magyar Alföldre néző lejtőkön. Ez utóbbi terület gyümölcsösei változatosabbak. A legnagyobb arányt mutató szilvások mellett alma, dió- és cseresznye-ligeteket is találunk, de mindenütt jelen van a körte, őszibarack és más gyümölcs is. A Kárpátok déli lejtőin, Olténia és Munténia gyümölcsövében túlnyomó a szilvafák aránya, másfajta gyümölcsfák mindössze 10—20%-ot tesznek ki. A szőlő is hasonló övezetben helyez-

ROMÁNIA

A vonalazott területeken a román lakosság aránya 80%-os vagy azon felüli. — Az 1930. évi népszámlálás adatai szerint.

kedik el a Déli-Kárpátok déli lábain végig. Az övezet Besszarábia középső és déli részén folytatódik kelet felé. Erdély nyugati határán, a magyar Alföld felé néző lejtőkön szintén megtaláljuk a szőlők zónáját.

Az állattenyésztés is extenzív jellegű. Nemcsak az állatállomány-nak aránylag kis száma és a juhok előtérbe nyomulása mutatja ezt, még inkább mutatkozik az állomány minőségében. Az állatok száma nem mutat emelkedést, inkább — egyeseknél — hanyatlást.

Románia állatállománya 1935-ben 1000 darabban:

	Régi Románia	Besszarábia	Bukovina	Erdély és Magyar-Alföld
Ló	1.042	547	86	488
Szarvasmarha	2.054	612	217	1.443
Juh	6.533	2.290	225	2.780
Sertés	1.342	543	114	971

A lovak hazája a síkság. Legtöbb van belőlük a román alföld keleti részein és Besszarábiában. A szarvasmarha a hegy- és dombvidékek állata, a Kárpátok külső lábainál végig, nagy számban tenyésztik. Ha a népesség fejtszámára számoljuk át a szarvasmarhaállományt, Erdély emelkedik ki, a maga állatállományával. Különösen a székely megyék, de Észak- és Dél-Erdély havasi legelőikben gazdag hegyvidékei is. Igen nagy számban tenyésztik a juhot a román földön. A Balkán juhokban gazdag területe itt folytatódik északkelet felé s a román nyelvterülettel a juhok elterjedési területe is végetér. A Dnyeszter folyó az erős juhtenyésztés határa kelet felé. Legnagyobb számban a román alföldön találjuk a juhokat, különösen az Alduna száraz vidékein, Dobrudzsában és Besszarábiában. Erdélyben jóval kevesebb a juhállomány, magában a medencében nem sokkal sűrűbb, mint a magyar Alföldön. A Bihar-hegység, Gyulai-havasok és Erdélyi-Érchegység környékén azonban az erősebb juhtenyésztés szigetét találjuk. Az egy fejre átszámított juhállomány Dobrudzsában, a Bărăgan steppéin és Besszarábiában a legnagyobb. Kevésbé jelentős a sertésenyésztés. A nagy kukorica-termést a román lakosság maga fogyasztja s nem fordítja sertéshizlálásra. Zsirt is keveset fogyaszt a lakosság, egyrészt alacsony életszínvonal miatt, másrészt, mert a mediterrán vidékekről idáig terjed az olaj használata.

Románia mai birtokmegoszlása szerint a törpe-birtokok során a szántóterületeknek 35.8%-a tartozik a 0—5 ha-os birtokkategóriába, 2,460.000 apró birtoküzemmel. További 24.2%-a a birtokterületnek az 5—10 ha-os kategóriába tartozik. A 10—20 ha-os birtokkategóriába a bevetett területeknek mindössze 13.3%-a jut, a 20—50 ha-osba 7.9%-a, az 50—100 ha-osba 4.2%-a, a 100—500 ha-osba 7.2%, az 500 ha-on felüliekbe 7.4%-a.

A *bányakincsek* közül egyedül a petróleum komoly jelentőségű. Ploesti körül — az orosz területeket nem tekintve — Európa leggazdagabb petróleumforrásait találjuk. Bár a kutak kimerülőben vannak, újabb és újabb feltárások folytán a termelés a legutóbbi időkig emelkedett.

Petróleum-termelés:

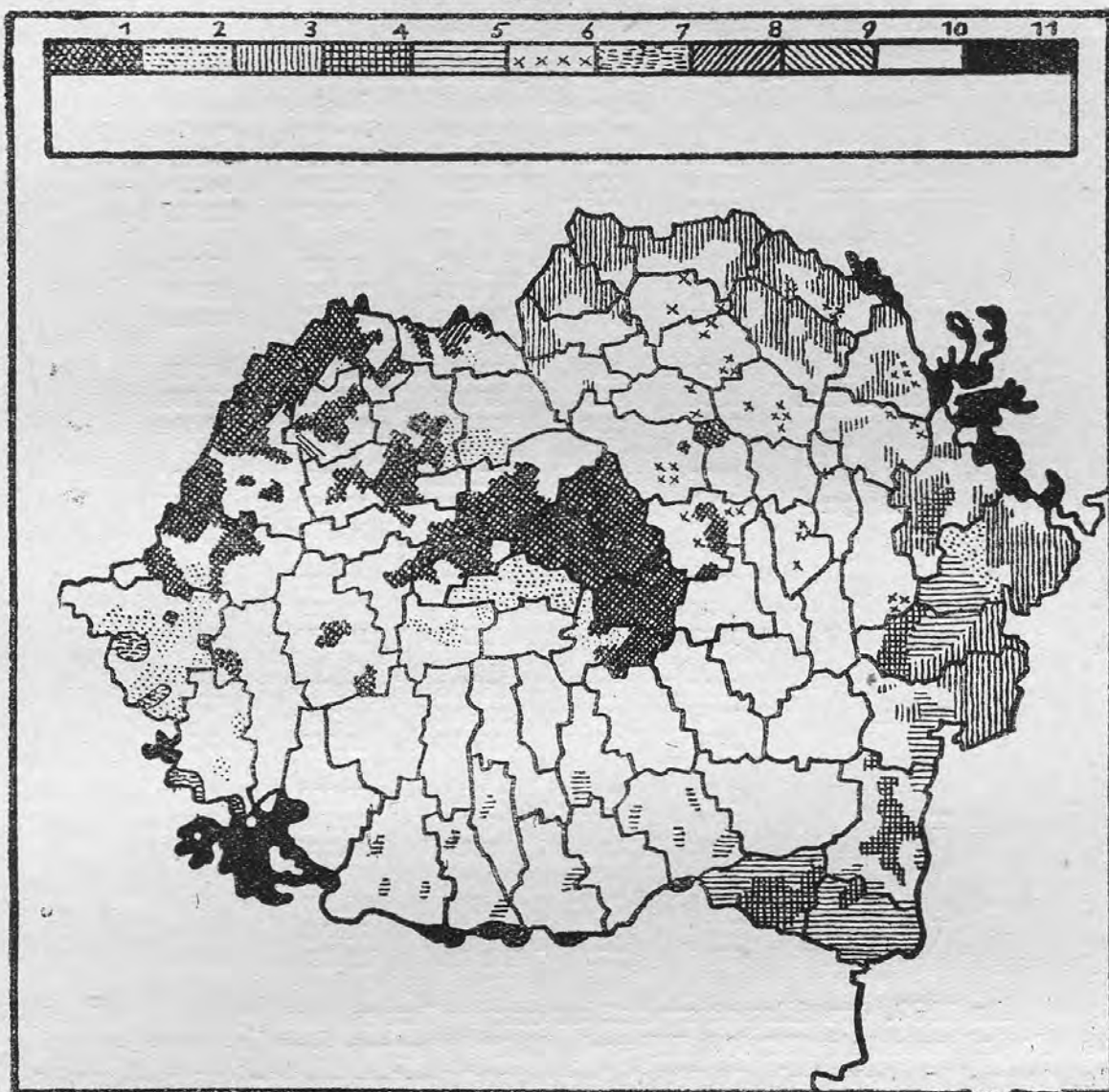
	Millió tonna		Millió tonna
1921	1.2	1936	8.7
1925	2.3	1937	7.1
1930	5.8	1938	6.6
1935	8.4	1939	6.2
		1940	5.8

A földgázterületek is jelentősek. 1935-ben a régi román királyság területén 1.6 milliárd köbméter földgázt termeltek, Erdély területén 185 millió köbmétert. E gazdag források terméke nyersen vagy finomítva nagyrészt kivitelre kerül, mert a román ipar, valamint a közlekedés eszközei kis szükségletet jelentenek. Iparvidék a történelmi román királyság területén, a nagyobb városok szokványos iparát kivéve alig van. A petróleumon és a földgázon kívül mindössze sóbányákat találunk a Kárpátok külső lejtőin. Besszarábiában és Dobrudzsában bányakincsek nincsenek, sem számbavehető ipar. Gazdagabb Erdély területe. A Közép-Erdélyben található földgáz mellett, amelyet az itteni iparvidékek és városok hasznosítanak, Dél-Erdélyben gazdag barnaszén-telepeket (Zsil völgye és Krassó megye), közelükben vasérctelepeket (Gyalár, Vajdahunyad) találunk. Krassó megyében vasat, követ, az Erdélyi Érchegységben és az északerdélyi Gutin-hegység vidékén nemes érceket: aranyat,

ezüstöt, kevés rezet és ólmot bányásznak. Közép-Erdélyben és Észak-Erdélyben gazdag sóbányák is vannak, melyek nemcsak étkezési fogyasztásra termelnek, hanem vegyiparok nyersanyagát is adják.

Szén-, só-, vasérctermelés 1000 tonnában:

	Szén	Só	Vasérc
1925	2.929	331	107
1930	2.370	287	93
1935	1.945	310	94
1938	2.395	352	139

ROMÁNIA NÉPRAJZI TÉRKÉPE ÉS A SZOMSZÉDOS ÁLLAMOKBAN ÉLŐ ROMÁ-
NOK TELEPÜLÉSTERÜLETE

1. Magyar. — 2. Német. — 3. Orosz. — 4. Török-tatár. — 5. Bulgár. — 6. Zsidó. — 7. Szerb.
— 8. Rutén. — 9. Szlovák. — 10. Román. — 11. Szomszédos román lakosságú területek.

Románia ipari élete a két világháború között nehezen fejlődött. A nagyszabású területátcsatolások, a különböző jogrendszerek és gazdaságiszervezetek az egyes tájak gazdasági egymáshoz simulását akadályozták. Átrendeződtek a piacok, megváltoztak a szállítási lehetőségek és tarifa-viszonyok, a szomszéd országokkal való külkereskedelemnek hosszú éveken keresztül rendezetlensége bénította a fejlődést. Különösen kedve-

zötlen volt a Magyarországtól Romániához csatolt területek ipari helyzete, mely területeken az ipar fejlettebb volt, mint a történelmi Románia területein. A magyar Alföld szélének nagy városai a közeli határ és az elvesztett piacok miatt szenvedtek, de Közép- és Észak-Erdély, valamint a délerdélyi nehézipar-vidékeken sem fejlődött az ipar; a Keleti-Kárpátok faipara szintén visszaesett. Három iparágban találunk csak előrehaladást: a papíriparban, vegyi iparban és textiliparban. Mindhárom iparnak a Regátban van ma a súlypontja. Az erdélyi ipari élet pangását a szénbányászat (Erdélyben a szén adja az iparvállalatok hajtóenergiáját) és a vasérctermelés gyenge fejlődése is mutatja.

Gyáripár fő ágai Nagy-Romániában:

Iparág		Vállalatok száma	Gépek lőereje	Munkás-létszám	Termelési érték millió lei
Élelmiszer	1926	840	99.822	31.112	14.959
	1930	991	124.875	20.566	14.134
	1937	991	127.873	28.927	12.940
Fa	1926	825	72.047	47.033	5.843
	1930	717	69.645	27.817	5.706
	1937	670	64.476	39.362	3.532
Vas és fém	1926	538	86.714	40.911	7.058
	1930	435	87.900	28.010	7.661
	1937	356	148.816	44.149	10.494
Építőanyag	1926	258	35.203	14.363	1.424
	1930	302	53.333	11.162	1.310
	1937	258	59.246	14.660	1.639
Bőr	1926	312	13.826	8.263	2.967
	1930	188	14.384	6.209	2.091
	1937	155	12.573	10.159	2.770
Papír	1926	150	23.955	8.889	1.774
	1930	154	29.934	7.752	2.228
	1937	141	54.008	12.747	3.163
Textil	1926	462	28.924	28.180	6.656
	1930	517	43.312	31.240	7.506
	1937	574	66.655	64.742	14.228
Vegyi	1926	251	44.095	8.229	2.562
	1930	261	65.216	14.623	9.004
	1937	270	182.022	22.568	14.682

Az 1937. évi állapot szerint az ország összes iparágai 3.512 vállalatot foglalkoztattak 722.638 HP-vel, 246.038 munkással és 64.5 milliárd lei termelési értékkel. 10.000 lakosra 137 gyárimunkás, 35.4 millió lei termelési érték esett. A munkások száma a Regátban 109.282, Erdélyben és a többi magyarországi részen 116.958, Bukovinában 166 322, Besszarábiában 3.476.

10.000 lakosra esett gyári munkás:

Regát	116
Erdély és magyarországi részek	205
Bukovina	183
Besszarábia	12

Erdélyben van a súlypontja az építőanyag-, vas- és fém-, bőr- és faiparnak.

A román terület közlekedési főtengelye az a természetes útvonal, amely a Kárpátok hegyiveit kívülről körülöleli. Ennek jó természetes központja Bukarest környéke. E szárazföldi útvonallal párhuzamosan fut az Alduna kitűnő viziútja, valamint a Siret, Prut és Dnyeszter folyók tutajozásra alkalmas viziútja. Erről a fő közlekedési tengelyről ágaznak ki a mellékutak, a mellékfolyók és patakok mentén, illetve — a síkságon — az árvízmentes hátakon. Az erdélyi és keletmagyarországi területek közlekedési hálózata a Nagy-Magyar-Alföld közlekedési hálózatába kapcsolódik. A román területek felé egy fontos vasútvonal vezet Brassó város alatt a Predeali-szoroson. A román területek közlekedési csomópontjából, Bukarestből a keletmagyarországi részek csak igen hosszú úton, nehezen érhetők el, Moldova és Munténia nagy része azonban jól kapcsolódik Bukaresthez. Erdély közlekedési hálózata éppen a román tartományokhoz közeleső részekben igen ritka. Annál sűrűbb a nyugati határnál, a Magyar-Alföld peremén. Ezt a sűrű úthálózatot az 1920-ban megvont határ össze-vissza darabolta s egy részét használhatatlanná tette. Itt is és másutt is az országterület szélein lévő sűrű népességű területek és nagy városok (Nagyvárad, Arad, Temesvár, Cernăuți a maguk vonzó körét a határokon túlra is kiterjesztik és gazdasági életükkel, sűrű úthálózatukkal

A ROMÁN OLAJVIDÉK.

bekapcsolódnak a szomszédos területek életébe. A román határokon túli népes területek és központok viszont vonzásukkal kihatnak a Romániához csatolt területekre is (főleg a magyar Alföld felől Debrecen, Szeged). A határok forgalmas területekre esnek, az ország kellős-közepén pedig egy hatalmas úttalan, néptelen zóna és gazdaságilag élettelen terület, magas hegység húzódik végig, mint komoly belső határvonal.

Amennyire széttartó Nagyrománia területe, annyira egységes, tömör és gazdaságilag is összetartozó terület a történelmi Munténia és Moldova fejedelemségek területe. Különösen Munténia ideális kis kamra. Jó határai mellett a terület belső összetartozása is kitűnő, a résztájak szorosan kapcsolódnak egymáshoz és a központok egészségesen fogják össze a területet. A hegyvidékek, dombvidékek és síkvidékek különböző termelési jellegű tájak. Köztük az egymásra utaltság erős. A terménycsere a hegyvidékekről az Alföld felé a folyók által megszabott természetes utakon könnyen és gyorsan történhet. A hegyek lábai előtt végig a természetes vásárvárosok sora fejlődött: Turnu-Severin, Târgu-Jiu, Râm-

nicul-Vâlcea, Pitești, Târgoviste, Câmpina, Ploești, Buzău, Râmnicu-Sarat. Ez a városöv, mely egyúttal a legsűrűbben lakott területek, legjobban művelt földek, leginkább fejlett, iparosodott vidékek övezete is, a román föld gazdasági tengelyvonala. Ugyanilyen gazdasági tengelyvonal fut végig a Keleti-Kárpátok külső lábainál is a Siret völgyében. E vonalnak fontos vásárvárosai délről északra: Focșani, Târgu-Ocna, Bacau, Piatra-Neamț, Târgu-Neamț, Fălticeni, Suceava, Rădăuți, Siret. A népességnek a hegyvidékekről való leáramlása és az alacsonyabban fekvő területek lakosságának sűrűsödése természetesen létrehozott nagyobb központokat a déli síkságon és a keleti dombvidékeken a hegyek lábaitól messzebbfekvő területeken is. A fejlődés vonala éppen a hegyek lábaitól elfelé halad. Így jöttek létre: Craiova, București, Brâila, Galați, Iași, Botcșani, Dorohoi, Cernăuți nagyobb központok. A népességi és gazdasági súlypontnak délre, illetve keletre való eltolódását a román fejedelemségek központjainak eltolódása is mutatja.

Románia költségvetési bevételei (a ténylegesen befolyt összegek):

1925-ben	33.978 millió lei
1930-ban	31.155 „ „
1935-ben	21.168 „ „
1938-ban	31.649 „ „

Az államadósságok összege 1937-ben 108.5 milliárd lei volt, ebből 30.0 milliárd lei belföldi kölcsön, 78.5 milliárd lei külföldi kölcsönök összegéből 24.0 milliárd lei értékű francia frankra, 13.4 milliárd lei értékű dollára, 18.5 milliárd lei értékű angol fontra szólt.

Románia külkereskedelmi forgalma:

	B e h o z a t a l		K i v i t e l	
	1000 tonnában	millió leiben	1000 tonnában	millió leiben
1925	900	29.913	4.664	29.127
1930	805	23.044	9.215	28.522
1935	533	10.848	9.276	16.756
1938	821	18.768	7.409	21.533

A beviteli és kiviteli országok között egyaránt Németország volt az első helyen. Anglia, Magyarország, Csehszlovákia, Olaszország körülbelül azonos arányban részesültek a román külkereskedelmi forgalomban. A bevitt áruk között a gépek és eszközök állottak első helyen, a kivittek között a petróleum és gabonafélék.

A táji tagoltság erősen érvényesül a *politikai és közigazgatási beosztásokon*. A történelmi tartományok (Regát) és a Magyarországtól szerzett területek, különösen Erdély (Transylvania) olyan külön fogalmak és közigazgatási testek, hogy ezt a megkülönböztetést minden statisztikai kézikönyvben, minden gazdasági munkában, szociológiai vagy szociográfiai leírásban, történelemkönyvben, térképen megtaláljuk.

A különböző történelmi multú tartományok a közigazgatási beosztásban is megtartották a maguk különállását. Moldova, Besszarábia, Dobrudzsa, Munténia, Olténia élő fogalmak, a járások és megyék feletti összefogó egységek. A Kárpátok gerincén a régi államhatár továbbra is megmaradt, mint jelentős közigazgatási beosztási határ. Nehéz volt az Erdélyen kívüli magyar területek közigazgatási beosztása. A magyar Alföld déli részén a Bánság eléggé jól elkülönült a többi területektől, de már az Alföld középső és északi széle nem volt közigazgatásilag jól egybefogható. Körös- és Máramaros-vidéke névvel fogták össze ezt a terüle-

tet; ez a közigazgatásilag és statisztikailag egy egységként kezelt terület azonban két különálló darabból áll. A megye- és járáshatárokat, különösen az újonnan szerzett területeken és nemzeti célokból többször változtatták. 1938 augusztus 14-én a parancsuralmi rendszer mind erősebb érvényrejutása során a történelmi tartományokat egyik napról a másikra eltörölték és helyükbe a vízvidékek szerint kialakított új tartományokat iktatták (Tinutul Olt, Bucegi, Marea, Dunărea, Nistru, Prut, Suceava, Mureș, Someș, Tiniș). E tartományelnevezések a köztudatba azonban nem mentek át. Az erdélyi és magyarországi területek e földrajzi szempontú felosztás mellett is természetesen külön csoportot alkottak, vagyis a tartományi határ a Kárpátok gerincein nagyrészt továbbra is megmaradt.

Nagy-Románia területének közigazgatási beosztása 1930-ban:

Történelmi tartományok:	Terület	Lakosság	Népsűrűség
Olténia	24.078 km ²	1,513.000	63
Munténia	52.505 „	4,029.000	77
Moldova	38.058 „	2,434.000	64
Együtt:	114.641 km ²	7,976.000	70
Új tartományok:			
Besszarábia	44.422 km ²	2,864.000	64
Dobrudzsa	23.262 „	816.000	36
Bukovina	10.442 „	853.000	82
Erdély	62.229 „	3,218.000	52
Körös—Máramaros-vidék	21.338 „	1,390.000	65
Bánság	18.715 „	940.000	50
Együtt:	18.715 km ²	10,081.000	56
Mindössze:	295.049 km ²	18,057.000	61

	Megyék száma	Átlagos terület	Átlagos lakosság	Járások száma	Átlagos terület	Átlagos lakosság
Olténia	5	4.816	302.636	22	1.094	68.480
Munténia	12	4.375	334.750	56	937	71.946
Moldova	13	2.926	187.198	38	1.001	63.042
Besszarábia	9	4.935	318.266	37	1.200	77.416
Dobrudzsa	4	5.815	238.681	15	1.550	54.535
Erdély	16	3.888	211.240	85	732	37.977
Bánát	3	6.238	313.319	21	891	44.759
Bukovina	5	2.088	170.010	16	652	53.313
Körös—Máramaros	4	5.334	347.602	32	666	43.450
	71			322		

Húsz év alatt Romániában ötször alakították át a közigazgatás szervezetét és hoztak általános jellegű közigazgatási alaptörvényeket (1925, 1929, 1931, 1932, 1938). Hasonló ingadozás mutatkozik a jogszolgáltatásban is.

MAGYARORSZÁG NÉPESÉGÉNEK ANYANYELVI MEGOSZLÁSA 1720—1941-IG HORVÁT-SZLAVONORSZÁG NÉLKÜL

Év	Összes népesség	Magyar	Német	Szlovák	Kárpátukrán	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1720 ¹⁾	absz. sz. 2,582.000	1,160.000	338.000	455.000 ²⁾	505.000	124.000	—	—	—
	%	44.9	13.1	17.6	19.6	4.8	—	—	—
1787	absz. sz. 8,003.000	3,122.000 ³⁾	1,200.000 ³⁾	1,320.000 ³⁾	2,361.000 ³⁾	29.4	—	—	—
	%	39.0	15.1	16.5	29.4	—	—	—	—
1840 ⁴⁾	absz. sz. 11,274.596	4,807.608	1,260.451	1,683.698	442.903	2,202.542	240.320	327.016	310.058
	%	42.6	11.2	15.0	3.9	19.5	2.1	2.9	2.8
1850 ⁵⁾	absz. sz. 11,364.220	4,807.453	1,310.874	1,729.919	447.377	2,126.269	74.786	446.926	420.616
	%	42.3	11.6	15.2	3.9	18.7	0.7	3.9	3.7
1869 ⁶⁾	absz. sz. 13,219.350	6,163.438	1,820.922	1,817.230	469.421	2,469.918	206.655	267.345	4.421
	%	46.6	13.8	13.7	3.6	18.7	1.6	2.0	0.0
1880 ⁷⁾	absz. sz. 13,749.603	6,404.070	1,870.772	1,855.451	353.229	2,403.041	639.986	223.054	223.054
	%	46.6	13.6	13.5	2.6	17.5	4.6	—	1.6
1890 ⁷⁾	absz. sz. 15,162.988	7,357.936	1,990.084	1,896.665	379.786	2,588.079	194.412	495.133	259.893
	%	48.5	13.1	12.5	2.5	17.1	1.3	3.3	1.7
1900 ⁸⁾	absz. sz. 16,838.255	8,651.520	1,999.060	2,002.165	424.774	2,798.559	191.432	437.737	333.008
	%	51.4	11.9	11.9	2.5	16.6	1.1	2.6	2.0
1910	absz. sz. 18,264.533	9,944.627	1,903.357	1,946.357	464.270	2,948.186	194.808	461.516	401.412
	%	54.5	10.4	10.7	2.5	16.1	1.1	2.5	2.2
1920 ⁹⁾	absz. sz. 7,990.202	7,156.727	551.624	141.918	1.501	23.695	36.864	17.132	60.741
	%	89.5	6.9	1.8	0.0	0.3	0.5	0.2	0.8
1930 ⁹⁾	absz. sz. 8,688.319	8,001.112	478.630	104.819	996	16.221	27.683	7.031	51.827
	%	92.1	5.5	1.2	0.0	0.2	0.3	0.1	0.6
1941 ⁹⁾	absz. sz. 9,319.992	8,657.172	477.057	75.920	4.582	14.161	22.269	5.444	63.387
	%	92.8	5.1	0.8	0.0	0.2	0.2	0.1	0.8
1941 ¹⁰⁾	absz. sz. 14,683.323	11,364.839	720.291	270.467	563.910	1,100.290	128.740	164.755	370.031
	%	77.5	4.9	1.8	3.8	7.5	0.9	1.1	2.5

¹⁾ Jacsády Ignác számítása. — ²⁾ Becslés szerint ebből kb. 50.000 a Kárpátukránok száma. — ³⁾ Becslés. — ⁴⁾ Fényes Elek számításai. — ⁵⁾ Magyar határőrvidek nélkül. — ⁶⁾ Magyar határőrvidek nélkül. Keleti Károly számítása. — ⁷⁾ Polgári népesség. — ⁸⁾ 1900-tól összes népesség. — ⁹⁾ Trianoni terület. — ¹⁰⁾ Trianoni terület az 1938—1941 közötti területváltozásokkal együtt.